

Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

18^e jaargang nr. 4, 2007

NIEUWSBLAD van de HISTORISCHE VERENIGING AMEIDE en TIENHOVEN

ISSN: 1569-7800

De Vereniging is gevestigd in Ameide en heeft haar domicilie in het oude Stadhuis aldaar. Ze is opgericht op 13 december 1989 en is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Tiel onder nummer 40324336.

BESTUUR

Voorzitter	H. van den Heuvel, Voorstraat 99	4132 AP Vianen	☎ 0347 355180
Vice-voorzitter	G.W. Groenendijk, De Bogerd 3	4233 GN Ameide	☎ 0183 601886
Secretaris	C.W. Broekman, Broekseweg 59	4233 CT Ameide	☎ 0183 601811
Penningmeester	J. Stasse, De Bogerd 19	4233 GN Ameide	☎ 0183 602488
Alg. adjunct	J.A. Maatkamp, Lekdijk 18	2769 GA Langerak	☎ 0183 602071
Lid	A.P. Provoost, Voorstraat 10	4233 EA Ameide	☎ 0183 601568
Lid	C. Rijnhout, De Kooi 25	4233 GP Ameide	☎ 0183 602648
Lid	D. Siegersma, Fransestraat 12	4233 ED Ameide	☎ 0183 602676
Lid	A. Terlouw - van der Grijn, Vijf Akkers 18	4235 AH Tienhoven	☎ 0183 602110

ERELEDEN

A.M. den Oudsten, G. Streefkerk en P. Will

CORRESPONDENTIEADRES

C.W. Broekman info@ameide-tienhoven.nl internet: www.ameide-tienhoven.nl

LEZINGEN EN EXCURSIES

H.J. Beckmann h.j.beckmann@planet.nl
J.D.C. Laroo hv@laroo.net

REDACTIE NIEUWSBLAD

H.J. Beckmann h.j.beckmann@planet.nl
C. van der Grijn cvdgrijn@hetnet.nl
G.W. Groenendijk gert.groenendijk@planet.nl
A. Tukker
P. Will p.will@hetnet.nl

LEDENADMINISTRATIE

J. Stasse jstasse@hetnet.nl

CONTRIBUTIE

Deze bedraagt minimaal € 15,- per jaar, over te maken op bankrekening nummer 301952248 van de Rabobank te Ameide t.n.v. de penningmeester van de vereniging. Opzegging van het lidmaatschap dient minimaal zes weken voor het eind van het verenigingsjaar te hebben plaatsgevonden.

Op de voorpagina: Jolien de Gruijter, het 350^e lid van de vereniging, en Hans van den Heuvel.

Inhoud Nieuwsblad, 2007, jaargang 18, no. 4

1. Jolien de Gruijter en Hans van den Heuvel [1]	1
2. Colofon [1]	2
3. Inhoudsopgave en “Van de redactie” [1]	3
4. Verenigingsnieuws:	
In drie jaar van 175 naar 350 leden	4
Ontwikkeling ledenbestand	4
In memoriam: drs. Heinrich Peter (Heinz) Daniels (1927 – 2007)	5
Ontvangen materiaal	6
Expositie over ‘Unie’ en ‘Crescendo’: een feest van herkenning	6
De muziekvereniging “Crescendo” (1899 - 1984)	9
CD-rom “Historie Termeise Muziekverenigingen”	10
5. Verkenningen vanuit Schoonhoven in het begin van de vorige eeuw [10]	11
6. Begin van de Reformatie in Ameide en Tienhoven (1) [5]	21
7. Johan Wolfert van Brederode, Heer van Vianen, Ameide, Voshol, Noordeloos, Cloetinge, Haaften, Herwijnen, Hellouw, Velsen en Nyeveld, Burggraaf van Utrecht [9]	26
8. Enige toelichting op het Lofdicht voor Arnout Leers en Christina Uylenbergh ter gelegenheid van hun zilveren bruiloft [6]	35
9. De Pontonniers in Ameide-Tienhoven op drift [5]	41
10. Historische plaatjes met een praatje [2]	46
11. Hoe de geschiedenis zich herhaalde bij het geslacht Den Jongen, De Jonge of de Jongh (Nieuwpoort/Ameide) [4]	48
12. Johan Wolfert van Brederode (achterpagina) [1]	52

Van de redactie:

Bij de redactie zijn veel vragen binnengekomen over wat nu een precies een rijfelaar¹ is.

In het boek van Jan ter Gouw, *De volksvermaken*, wordt het beroep nader verklaard:

‘De rijfelaars maken een prachtige uitstalling met zilver, of wat zilver schijnt.

‘Milde Lubbert’, zegt een boerinetje tegen haar kermisvrijer:

‘Milde Lubbert, 'k moet je vragen,

Wil je niet een lootje wagen

In de Rijfel-loerderij,

Daer veul prijzen op een rij

Zijn te krijgen of te halen:

Gouwekoppen, Sulverschalen,

Bekers, Spiegels, moy vergult,

Voort wat oogh en lust vervult?’

Kijk, die vrouw neemt een lootje en gaat met een mooi stuk zilver strijken; dat lokt: twintig omstanders nemen ook een lootje, maar geen hunner trekt wat. ‘t Lot is voor de gelukkigen’, en die gelukkige vrouw is de handlangster van den rijfelaar, en dezelfde prijs, dien zij getrokken heeft, staat morgen weêr in de rij te pronken. Herhaaldelijk werden alle ‘Treck-, Lot- oft Rijfelkramen’ op kermissen, paardenmarkten en vrije jaarmarkten verboden; maar ze kwamen toch.’

De heer Van Dijk van het Stadsarchief Gorinchem meldde ons dat het artikel over sergeant A.J. van Gelder op pagina 5 van Nieuwsblad 2007-3 is verschenen in het Gorinchemsch Nieuwsblad van 18 mei 1945.

Verder attendeerde ons lid Greet Zegelaar-Oskam uit Gorinchem de redactie er op dat haar grootvader van moederszijde, vermeld op pagina 51 van hetzelfde Nieuwsblad, Geerit Terlouw heette.

¹ Bepalingen betreffende de jaarmarkt, artikel 123, (bladz. 24) in het vorige Nieuwsblad.

VERENIGINGSNIEUWS

In drie jaar van 175 naar 350 leden

Het oude Stadhuis op de Dam in Ameide bood op zaterdag 13 oktober van dit jaar in het begin van de middag een ongebruikelijke aanblik. De vroegere gemeentevlag van Ameide was uitgestoken op de zolderverdieping van het uit 1644 daterende Rijksmonument en het bordes van het Stadhuis was er eveneens mee getooid. Ook op de Dam was duidelijk “iets te doen”.

In het middelpunt van de belangstelling stond de 27-jarige Jolien de Gruijter, die enkele dagen eerder was ingeschreven als 350^e lid van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven. Ter gelegenheid van het bereiken van deze nieuwe mijlpaal in de spectaculaire groei van de vereniging had de aanzienlijk minder jeugdige voorzitter Hans van den Heuvel zich bij haar gevoegd om onder het toezicht van de ‘dorpsoudsten’ Simon Muilwijk en Peet Vroon samen te poseren voor fotograaf André Tukker.

Het 350e lid is een dochter van Kees de Gruijter en Marjan de Kruijk van de Voorstraat in Ameide. Ze heeft moleculaire biologie gestudeerd aan de Rijksuniversiteit Leiden en woont aan het Gerecht in het historische centrum van deze stad naast de Pieterskerk.

De inschrijving van het 350e lid hield in dat het ledental van de Historische Vereniging in drie jaar tijd was verdubbeld. Maar dat betekent niet dat de grenzen van de groei inmiddels zijn bereikt. Integendeel, mede door de aanmelding van een relatief groot aantal nieuwe leden tijdens de expositie over de vroegere plaatselijke muziekverenigingen “Unie” en “Crescendo” telt onze vereniging inmiddels niet minder dan 364 leden.

Voor de statistici onder ons: de organisatiegraad van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven ligt met 9,8 procent vèr boven het landelijk gemiddelde van 3,5 procent.

Ontwikkeling ledenbestand

Sedert de verschijning van de vorige editie van het Nieuwsblad is één lid overleden. Het gaat om de heer H.P. Daniels. Hij wordt elders in dit blad herdacht.

Er werden achttien(!) nieuwe leden ingeschreven. Het betreft in alfabetische volgorde:

G. Bakker	Ameide
Mevr. H. van Bezooijen-Labee	Goes
G. de Boom	Ameide
A. Bouter	Breukelen
P. Dalebout	Ameide
Mevr. A. van Gent	Purmerend
J.W. Goedhart	Ameide
Mevr. J.L. de Gruijter	Leiden
P.G. de Jong	Ameide
R. Kroon	Ameide
G. den Oudsten	Tienhoven
A. Streefkerk	Ameide
J.H. van Toor	Ameide
Fam. Top	Ameide
M. de Vries	Ameide
P. Wapstra	Ameide
E. Willemse	Tienhoven
Mevr. M. van Zessen-Mesker	Ameide

De vereniging telt inmiddels 364 leden.

In memoriam: drs. Heinrich Peter (Heinz) Daniels (1927 – 2007)

Hans van den Heuvel

In het woon- en zorgcentrum “Open Vensters” te Ameide overleed op woensdag 17 oktober op tachtigjarige leeftijd ons lid Heinz Daniels, die tot enkele weken voor zijn heengaan aan de Kerkweg in Tienhoven woonde. Vijf dagen later vond in het crematorium “Noorderveld” te Nieuwegein een uitvaartplechtigheid plaats, die namens de Historische Vereniging werd bijgewoond door erelid Gerrit Streefkerk en voorzitter Hans van den Heuvel.

Heinrich Peter Daniels werd op 11 april 1927 uit een Nederlandse vader en een Duitse moeder geboren in Kamp-Lintfort - een plaats zo'n tien kilometer ten noordwesten van Duisburg, niet ver van de Duits-Nederlandse grens.

Hij was een markante persoonlijkheid, die vanaf het midden van de jaren vijftig in menig opzicht een belangrijke rol heeft gespeeld in de lokale gemeenschap van Ameide en Tienhoven. Dat was niet alleen het gevolg van de contacten, die hij als zeer kundig en vooruitstrevend dierenarts met tal van inwoners onderhield. Integendeel, Heinz zette zich daarnaast onbaatzuchtig in voor verscheidene verenigingen en maatschappelijke organisaties.

Zo was hij van meet af aan betrokken bij de activiteiten van de toenmalige Algemene Sport-Vereniging Ameide (A.S.V.A.) en de Tennisvereniging “Meihoven” – niet alleen als bestuurder, maar ook als voetballer en tennisser. De tennissport beoefende hij zelfs tot op hoge leeftijd, ook al werden de “games” met het klimmen der jaren geleidelijk korter.

Van een geheel andere aard was de inzet van Heinz Daniels voor het welzijn van ouderen. Gedurende een periode van elf jaar was hij voorzitter van de afdeling Ameide/Tienhoven van de Algemeen Nederlandse Bond van Ouderen (ANBO). Hij gaf met zoveel elan vorm en inhoud aan deze functie dat hij bij zijn terugtreden werd benoemd tot Lid van Verdienste.

Verder was de vroegere plaatselijke dierenarts ook actief in de gemeentelijke politiek.

Hij was van 1962 tot 1966 lid van de gemeenteraad van Ameide voor de partij Gemeentebelangen en van 1986 tot 1990 lid van de gemeenteraad van Zederik voor de VVD. Voorts was hij jarenlang voorzitter van de afdeling Ameide/Tienhoven van de VVD en mede-oprichter van de Seniorenraad van de gemeente Zederik.

Heinz Daniels samen met zijn vrouw Milly in november 2003

Heinz Daniels liet zich ook binnen de Historische Vereniging niet onbetuigd. In de tweede helft van de jaren negentig ontwikkelde hij samen met enkele andere leden initiatieven, die ertoe leidden dat nabij de driesprong Broekseweg – Paramasiebaan – Prinsengracht een monument werd opgericht ter herdenking van de inwoners van Ameide en Tienhoven, die in de periode 1939 – 1949 het slachtoffer werden van oorlogsgeweld. De onthulling van het monument op 4 mei 1999, die door zijn toedoen gepaard ging met groot militair ceremonieel, was een mijlpaal in zijn leven.

Die grote betrokkenheid hing nauw samen met de bittere oorlogservaringen, die hij in Nederlands-Indië had opgedaan als vrijwilliger van de roemruchte Mariniersbrigade. Heinz gaf als voorzitter van de Werkgroep 4 mei van onze vereniging leiding aan de jaarlijkse Dodenherdenking bij het monument tot dat hem fysiek, maar vooral ook emotioneel te zwaar viel. Voorts was het met name aan hem te danken dat op 14 november 2004 aan de buitenmuur van de Tienhovense kerk een gedenkplaat kon worden onthuld, die de herinnering levendig houdt aan een Canadese en een Poolse militair, die eind september 1944 omkwamen in de Slag om Arnhem en van wie de lichamen pas twee maanden later uit de Lek konden worden geborgen.

De heer Daniels was Lid in de Orde van Oranje-Nassau en drager van het Ereteken voor Orde en Vrede en het Veteraneninsigne.

Ontvangen materiaal

De vereniging ontving medio oktober van de heer E. den Boer, de voorzitter van de Geschiedkundige Vereniging Giessenburg en Schelluinen, zes familiekaarten die betrekking hebben op vroegere inwoners van Ameide en Tienhoven.

Hiertoe behoort een uit 1900 daterende rouwbrief, die naar een inwoner van het toenmalige Peursum werd verzonden om er kennis van te geven dat burgemeester A.P.H.A. de Kleijn van Ameide op 64-jarige leeftijd in het harnas was gestorven.

Verder schonk ons lid Gerrit de Vroome aan de vereniging een fraai uitgevoerde vlag van de voormalige gemeente Ameide.

Expositie over 'Unie' en 'Crescendo': een feest van herkenning

Hans van den Heuvel

foto's André Tukker

- Een indrukwekkend mooie tentoonstelling over de "kleine" geschiedenis van Ameide. Daarvoor "grote" complimenten!
- Een geweldige expositie, die de eenheid van het dorpse leven goed weergeeft.
- Buitengewoon mooie tentoonstelling. Alleen hangen de foto's voor kleine mensen te hoog.
- Een historische expositie. Trots om hier dirigent te zijn.

Deze en tal van andere blijken van grote waardering – de eerste reactie is afkomstig van burgemeester Frank Koen van Zederik en de laatste van dirigent Harry Weijkamp van Ameide's Fanfare Korps (AFK) – zijn tekenend voor de sfeer tijdens de grote expositie over de vroegere plaatselijke muziekverenigingen "Unie" en "Crescendo", die van woensdag 10 tot en met zaterdag 13 oktober van dit jaar werd gehouden in de Gereformeerde Sionkerk aan de Prinsengracht te Ameide. Er was dan ook veel lof voor de leden van de werkgroep van de Historische Vereniging, die bijna anderhalf jaar hebben gewerkt aan de inhoudelijke voorbereiding, de organisatie en de inrichting van de expositie : Annie Terlouw-van der Grijn, Herman Beckmann, Gijs van Gelderen, Cees van der Grijn, Krijn van der Ham en Gilles Langerak. Maar ook andere leden van de vereniging waren nauw bij de expositie betrokken. Zo hebben Kees Rijnhout, Han van Toor, Gerrit Kersbergen en Kees van Gelderen ook ditmaal veel uitvoerend werk verricht.

De opening van de expositie vond plaats op dinsdag 9 oktober om acht uur 's avonds, in aanwezigheid van onder anderen burgemeester Frank Koen en wethouder Jory Verwolf van Zederik en dominee Johan van den Berg van de Sionkerk. Wim van Kekem, voorzitter van "Crescendo" van 1977 tot 1982 en al 64 jaar lid van een muziekvereniging in Ameide, gaf bij die gelegenheid een

interessant overzicht van de muziekbeoefening in Ameide en Tienhoven. Uit zijn woorden bleek onder meer het volgende:

- De 'Unie' werd opgericht op 19 september 1898; de oprichtingsdatum van 'Crescendo' is 1 juli 1899;
- Het repertoire bestond aanvankelijk voornamelijk uit ouvertures en marsen, die in de openlucht ten gehore werden gebracht. Hiertoe werd in 1925 een muziektent op de Dam in gebruik genomen; in 1948 kwam er een tent op de Prinsengracht;
- In de beginjaren was er sprake van rivaliteit tussen de beide verenigingen, maar 'dit was een gezonde wedijver, die alleen maar aanzette tot betere prestaties';
- Het vaandel van de 'Unie' is in de loop der jaren verloren gegaan, dat van 'Crescendo' is aan het eind van de vorige eeuw opgediept uit een vuilniscontainer en vervolgens gerestaureerd;
- Een aantal koperblazers van 'Crescendo' begeleidt sinds 1955 de diensten in de Hervormde Kerk van Tienhoven om het ontbreken van een orgel te compenseren;
- Op initiatief van de toenmalige burgemeester J.C. de Ridder werden in 1959 voor de beide muziekkorpsen uniformen gemaakt uit een partij stof, die door de marine was afgekeurd. Deze uniformen hebben ruim twintig jaar dienst gedaan.

Mede door toedoen van Cees Bakker, de laatste burgemeester van Ameide en Tienhoven, kwam het op 14 augustus 1984 tot een fusie van de geleidelijk kleiner geworden verenigingen. Zo ontstond het "Ameide' s Fanfare Korps" (AFK).

AFK tijdens de opening van de tentoonstelling

Het was uiteraard aan het AFK om de opening muzikaal te omlijsten. Dat gebeurde door het spelen van drie klassieke marsen, die door voorzitter Maks van Middelkoop van een korte toelichting werden voorzien. Alle aanwezigen waren het er over eens dat men zich geen passender opening had kunnen wensen.

Maks van Middelkoop

Wim van Kekem

De expositie trok in totaal bijna twaalfhonderd bezoekers. Het merendeel kwam ook nu weer “op den tweeden Donderdag der maand October, de van ouds vermaarde Ameidesche Paardenmarkt”. Verscheidene inwoners en oud-inwoners van Ameide en Tienhoven genoten zichtbaar van de confrontatie met hun voorouders, die waren afgebeeld op een of meer van de ruim vijftig vergrotingen van de oude foto's van 'Unie' en 'Crescendo'. 'Het is schitterend' zo verwoordde Klaas van Oort, de nestor van de gemeenteraad van Zederik, de algemene opinie.

v.l.n.r. Jettie Stasse penningmeester, Gerrit Streefkerk erelid en Monique Bouter afgevaardigde van Open Vensters.

Bestuurslid Annie Terlouw-van der Grijn geeft aan burgemeester Frank Koen toelichting.

De muziekvereniging “Crescendo” (1899 - 1984)

Velen van de Termeise zonen
Speelden vaak en veel trombone
Lieten het koper lustig schallen
Zonder daarbij op te vallen,
En Cornelis van der Grijn
Vond muziek steeds een festijn
Liet daarbij na veel grappen
Tonen aan zijn bas ontsnappen.
In de Tiendweg met veel muggen
Woonde Peet van Bruggen
Was een kerel kloek en net
Speelde vaak op zijn trompet.
Maakte daarbij veel geruchten
In de zwoele zomerluchten,
Want hij speelde onverdroten
Hele en ook halve noten.
Kobus was de dirigent
Muzikaal een groot talent,
Trof hij steeds de juiste snaar
Hield de groep dus bij elkaar.
Op concoursen met vele kansen
Wonnen zij bekens en lauwerkransen,
En die werden opgetast
In de trofeeënkast
Maar die dagen zijn voorbij
Voorbij de tijd van vrij en blij
Heel veel pret voor weinig geld
Maar die dagen zijn geteld.
Computers en ook internet
Hebben dit opzij gezet
Ik hoop dat wij na al die jaren
Dit gevoel nog gaan ervaren.

Jan H. van Toor

Naschrift van de redactie

Van alle leden van “Unie” en “Crescendo” heeft Peet van Bruggen, die genoemd wordt in het gedicht van Jan van Toor, het in muzikaal opzicht het verst gebracht. Hij maakte namelijk carrière in de militaire muziek en was in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw in de rang van majoor directeur van de Johan Willem Frisokapel. De heer Van Bruggen, die Ridder in de Orde van Oranje-Nassau met de Zwaarden was, overleed op 7 december 1991 op zeventigjarige leeftijd te Assen.

Ook was Peet van Bruggen van 1959 tot 1964 dirigent van het Nationaal Jeugd Fanfare Orkest. Dit orkest is samengesteld uit zo'n zestig meisjes en jongens in de leeftijd van 14 tot 22 jaar. Zij komen uit alle provincies van Nederland.

CD-rom “Historie Termeise Muziekverenigingen”

Ter gelegenheid van de expositie “Unie” en “Crescendo” heeft Cees van der Grijn een CD-rom vervaardigd. Op deze CD-rom zijn de foto’s verzameld, die tijdens de expositie waren tentoongesteld.

Tijdens het kijken naar deze foto’s hoort u muziek, uitgevoerd door het Ameide’s Fanfare Korps o.l.v. A. Beijen. Het gaat om: “A Discovery Fantasy” van Jan de Haan, uitgevoerd op 16 oktober 1999 tijdens het KNFM Concertconcours in Middelburg.

openingspagina van de CD-rom

tweede bladzijde van de CD-rom

Deze CD-rom is te bestellen via de website van onze vereniging www.ameide-tienhoven.nl
De kosten van de CD-rom bedragen Euro 12,50 exclusief eventuele verzendkosten.

de CD-rom

hoesje van de CD-rom

Verkenningen vanuit Schoonhoven in het begin van de vorige eeuw.

In 1979 publiceerde de heer H. A. Voet een boek met een serie ansichtkaarten van de Krimpener-, Alblasser- en Lopikerwaard en enige omliggende dorpen. De bijschriften werden verzorgd door mensen die ter plaatse bekend waren.

Voor Ameide-Tienhoven was dit mevrouw M.G. Alblas-Schotman.

De ansichtkaarten werden uitgegeven door S. & W.N. van Nooten in Schoonhoven.

De heer Voet schrijft hierover: 'In Nederland deed de prentbriefkaart voor 't eerst rond 1870 zijn intrede in het postverkeer. In opdracht van drukkers, uitgevers en boekhandelaren gingen fotografen op stap om straten, pleinen, kerken, gebouwen, huizen en boerderijen, dijken en bruggen in het donkere kastje te vangen. Naar onze huidige begrippen ging dat nog vrij primitief, maar het eindeloze geduld van de fotografen samen met het grote vakmanschap van de drukker resulteerde in prentjes, die ondanks de ontwikkelingen in de fotografieën druktechniek qua stemming nimmer overtroffen werden. Naar mate de technieken voortschreden, werden de afbeeldingen koeler en vlakker.

De bloeiperiode van de prentbriefkaart was van ongeveer 1900 tot 1915; uit die jaren stammen de meest sfeervolle kaarten. Voorop in de prentbriefkaartenindustrie liep Duitsland.

Ter vergroting van hun afzetgebied kwamen Duitse vertegenwoordigers naar Nederland op zoek naar opdrachten. De grote invloed van de Duitse prentbriefkaartenuitgevers blijkt wel uit het feit, dat het Nederlandse woord 'prentbriefkaart' spoedig door het woord 'ansichtkaart' werd verdrongen. Oorspronkelijk was de ansichtkaart niet voor correspondentie bestemd: op de ene kant stond de prent, de andere kant mocht alleen gebruikt worden voor het adres en de postzegel.

Daarom zien wij op kaarten vóór 1905, dat het vrij of wit gelaten gedeelte van de beeldzijde vaak beschreven is. Na 1905 mocht de linkerkant van de adreszijde voor correspondentie gebruikt worden, mits er tussen adres en mededeling een duidelijke verticale lijn was gedrukt. Rond de eeuwwisseling kostte een ansichtkaart 3 à 4 cent, terwijl het porto voor een onbeschreven kaart 1 cent, voor een beschreven kaart 2½ cent bedroeg.'

Hoe de kaarten gedrukt werden.....

De drukkerij Typco b.v. uit Lekkerkerk gaf hierover de volgende informatie: 'Het druk-procédé, dat in het begin van onze eeuw zeer populair was voor het drukken van 'plaatjes' is de lichtdruk-methode, ook wel het Alberttypie genoemd, naar Joseph Albert, die het in 1886 uitgevonden procédé aanmerkelijk verbeterde. De lichtdruk onderscheidde zich toen van andere drukprocedés door zijn bijzondere kleurdiepte en zachtheid van halftonen. Bij de lichtdruk wordt gebruikt gemaakt van inkt en vocht, met als beelddrager (drukform) een dikke, geslepen glasplaat die o.a. is voorzien van een lichtgevoelige chromaat-gelatinelaag, die na belichting en droging een korn geeft in de vorm van kleine rimpeltjes.

De 'rimpeltjes' zijn karakteristiek voor de lichtdruk en zijn op originele kaarten met een loupe goed zichtbaar. Door het belichten op de glasplaat ontstaat door de verschillende toonwaarden van het halftoonnegatief ook een verschillende uitwerking inwerking op de gelatinelaag.

Zo zullen de plaatsen waar het meeste licht doorkomt meer verhard worden dan de plaatsen waar minder licht doorkomt. Er ontstaat dan een soort reliëf dat nog benadrukt wordt in een aantal chemische nabewerkingen, nodig om de glasplaat (drukform) geschikt te maken voor het drukken. Het drukken geschiedde op een lichtdrukkers, met een speciaal inktrollerstel om de lichte en donkere delen van een 'plaatje' goed en scherp te reproduceren.

Doordat deze werkwijze, de invloed van vocht en temperatuur op de drukvorm toen niet altijd ideaal was, bestaan er tussen de eerste en latere druks soms opvallende verschillen, die de verzamelaar van ansichtkaarten niet zullen ontgaan. Alleen goed gelijmde papiersoorten met een gesloten oppervlak kwamen voor dit drukprocédé in aanmerking. Van één glasplaat kunnen ongeveer 5000 druks gemaakt worden.'

ANSICHTSKARTEN.

Uitgave van S. & W. N. VAN NOOTEN te Schoonhoven.

Prijs per stuk f 0,04; 6 stuks f 0,20; 12 stuks f 0,35; 24 stuks f 0,65; 40 stuks f 1,—.

ALBLASSERDAM 183*, 184, 185*, 186*, 187*, 188*, 189*, 190*, 221, 222, 223, 224, 225.
 AMEIDE 48, 49, 50, 51, 134, 135.
 AMMERSTOL 35, 69, 70, 136.
 BERGAMBACHT 67, 68*, 204, 205, 206, 207.
 BERGSTOEP 208.
 BLESKENS GRAAF 86, 87, 88, 89, 90.
 BOLNES 200*.
 BRANDWIJK 91, 92.
 CABAUW 121.
 CAPELLE a/d IJSEL 107*, 108, 109*, 210, 211, 212.
 DRIEBRUGGE 157, 158, 159.
 ELSHOUT a/d KINDERDIJK 41*, 42*, 43, 218.
 GOUDERAK 113, 114, 115*.
 GOUDRIAAN 78, 79, 80.
 GROOT-AMMERS 30*, 31*, 32*, 33*, 34*, 71, 137.
 HAASTRECHT 59*, 60, 61, 62*, 166, 167, 168, 169, 170, 171.
 HEKENDORP 138, 139.
 JAARVELD 52, 53, 54, 140, 141.

KINDERDIJK 37, 38, 39*, 40*, 177, 178.
 KINDERDIJK (ALBLASSERD.) 179*, 180, 181*, 182, 219, 220.
 KRIMPEN a/d LEK 21*, 22*, 23, 196, 213, 214, 215, 216, 217.
 KRIMPEN a/d IJSEL 102, 103, 104*, 105, 106.
 KRIMPEN a/d IJSEL (STORM-POLDER) 101.
 LAAG-BLOKLAND (gem. OTTOLAND) 82.
 LANGERAK b/z LEK 47.
 LEKKERKERK 17*, 18*, 19*, 20*, 97, 98, 99*, 142*, 143, 144, 145*, 146*, 160, 161, 162*.
 LOPIK 55*, 56, 57, 58, 197.
 LOPIKERKAPEL 147, 148.
 MOERKAPELLE 163, 165, 202.
 MOLENAARSGRAAF 83, 84, 85.
 MOORDRECHT 116*, 117*, 118, 119, 120*.
 NIEUWERKERK a/d IJSEL 172, 173, 174, 175, 176.
 NIEUW-LEKKERLAND 24, 25, 96*, 149, 150*, 151*, 152*.

NIEUWPOORT 36*, 44, 45, 46, 153, 154.
 OTTOLAND 81.
 OUD-ALBLAS 191, 192, 193, 194.
 OUDERKERK a/d IJSEL 110*, 111, 112.
 POLSBROEK 74, 75, 76, 77.
 REEUWIJK 155.
 SCHOONHOVEN 1, 2, 3, 4, 5*, 6*, 7*, 8*, 9, 10, 11, 12, 13*, 14*, 15, 16, 72, 122*, 123*, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 203*.
 SLIKKERVEER 201, 209.
 SLUIPWIIJK, gem. REEUWIJK, 156.
 STOLWIJK 63*, 64, 65, 66.
 STREEFKERK 26*, 27*, 28*, 29, 95*.
 TIENHOVEN bij AMEIDE 195.
 VLIST 73.
 VUILENDAM (gem. BRANDWIJK) 93, 94.
 WILLIGE-LANGERAK 100.
 ZEVENHUIZEN (Z.-H.) 164, 198*, 199.

De met een * gemerkte nummers zijn momenteel **UITVERKOCHT** bij de Uitgevers, doch misschien nog bij de Wederverkoopters te bekomen.

Bij bestelling wordt men beleefd verzocht, de nummers der kaarten op te geven.

Verkrijgbaar te

Alblasserdam: Mej. H. KORTEWEG.
P. v. D. WERKE.

Ameide: Wed. L. v. D. ZIJDEN.
C. STAM.

Ammerstol: J. v. D. BERG.

Bergambacht: K. VAN DAM.
Gebr. v. D. DOOL.

Bleskensgraaf: C. MOUTHAN.

Capelle a/d IJsel: As. VAN YPEREN.

Gouderak: FRANS VAN DAM.

Goudriaan: L. BLOKLAND.

Groot-Ammers: I. DE STIGTER.

Haastrecht: W. J. VAN DAM.

Jaarsveld: J. KENTIE.

Kinderdijk: C. DE JONG Az.
A. DAMSTEEGT.

Krimpen a/d Lek: W. DONKER.

Krimpen a/d IJsel: A. C. SCHOUTEN.

Langerak: J. OOSTERHOUT.

Lekkerkerk: C. A. PRUIJT.
G. v. D. WOUDE.

Lopik: M. DE GROOT.

A. v. D. BERG (naast het Postkantoor).

Moordrecht: A. BOGAARD.

C. C. v. GENNEP.

Nieuwerk a/d IJ.: P. VAN WIERINGEN.

Nieuw-Lekkerkerk: H. POT.

Nieuwpoort: C. VAN CAMPEN.

Ottoland: Wed. C. ZANEN.

Ouderk. a/d IJ.: J. H. SPOORMAKER.

Polsbroek: J. TEEUW.

Stolwijk: J. QUINT.

Streefkerk: J. STAM.

E. HILGEMAN.

Vlist: G. UITTENBOOGAARD.

Vuilendam: A. EIKELBOOM.

Willige-Langerak: JAN VERSLUIJS.

Zij, die hun naam alsnog onder deze rubriek wenschen opgenomen te zien, gelieven daarvan kennis te geven.

Op alle plaatsen, waarvan wij Ansichtskarten uitgaven, worden, voor zoover er niet reeds zijn, **solide Wederverkoopters gevraagd.**

Franco toezending, na ontvangst van het bedrag, door de Uitgevers,

S. & W. N. VAN NOOTEN te Schoonhoven.

Een Ansicht van de Voorstraat die tot op de dag van vandaag niet is veranderd. In het huis links heeft dokter van de Berg 40 jaar lang gewoond. Tegenwoordig oefent dokter Eenink hier zijn praktijk uit. Hiernaast het „Dijkhuis” met het jaartal 1740 in de gevel. Hier hebben o.a. de dijkgraven Mulder, van der Meulen en Nugteren gewoond.

Bij hoge waterstand van de Lek kwamen de hoogheemraden hier bijeen om te vergaderen. Menigmaal moesten de heren hier ook overnachten. Er was dan dijkbewaking en ook de bewoners moesten zich om beurten melden om op de dijk de Lek in de gaten te houden en veranderingen direct door te geven. In het 4e huis links heeft burgemeester van Eeten lange tijd gewoond. Tegenwoordig is in dit pand het kantoor van het aannemersbedrijf Gebr. Woudenberg, bekend als bouwer en restaurateur o.a. voor Monumentenzorg, gevestigd.

De Pompstraat (nu Nieuwstraat) met op de achtergrond de toren van de N.H. Kerk. Kerk en toren brandden op 4 april 1953 geheel af, maar werden weer gerestaureerd. Voor de kerk zien we de oude Openbare School staan.

De twee koetshuizen links behoorden respectievelijk aan het „Dijkhuis” en ’t doktershuis aan de Voorstraat. Verder de straat in zien we links nog de huizen van Piet Roth en van Manus Diepenhorst.

Deze plek in het dorp had een deftige naam: „De Prinsengracht”! Het water was echter zwaar vervuild. Niet alleen spoelden de vrouwen hier hun was, maar ook het rioolwater en ander afval kwam in het water terecht. Wel werd van tijd tot tijd het water ververs met Lekwater (toen nog niet vervuild), dat via een duiker in de dijk onder de Dam en het hoekhuis op de Dam door, langs de Kerkstraat en wederom onder de weg door, in de grachten werd geleid. In de jaren dertig werden de grachten als werkverschaffingsobject gedempt. Een stukje romantiek is toen wel verloren gegaan.

De schippersvloot van Ameide in de Lek. Op de voorgrond de schuit van Jan en Frederik Roodhorst. Andere bekende schippers waren: Diepenhorst, Westerhout en Vuurens. Zij vervoerden voornamelijk streekproducten zoals teen, hoep en manden. In het najaar werd hier ook veel pulp en peeën (veevoer) en steen- en eierkolen gelost.

Uitg. S. & W. N. van Nooten, Schoonhoven. No. 135.

Ameide.

We staan weer op de Lekdijk aan de loswal. De hoep of hoepels, die in kuiperijen werden gebruikt, staan op de dijk opgetast. Rechts op de voorgrond de kegelhoop (grindhoop) die werd gebruikt om 't wegdek op de dijk te onderhouden. Op de achtergrond de aanlegsteiger van de Lekboot. Het roei-bootje voor deze steiger was destijds van de veerman Gijs „den Bok” (een bijnaam), die eigenlijk Gijs de Kruik heette. De laatste veerman van dit veer naar Jaarsveld was Willem Bouter. Het trapje achter de hoep was voor vrouwen, die hier soms met fraai beschilderde kruiwagens heenreden om hun was in de Lek te spoelen.

Uitg. S. & W. N. van Nooten, Schoonhoven. No. 366.

Dam. AMEIDE.

De Dam. Het middelpunt van het dorp en dorpsgebeuren. Links zien we het pand, waar 4 generaties van de fam. de Jong een kruidenierswinkel hebben gedreven; oorspronkelijk werden hier ook sigaren gemaakt. In het huis achter de bomen begon Hansum een boekhandel en drukkerij, die tegenwoordig wordt voortgezet door Crezée. In het hoekhuis is nog steeds een bakkerij gevestigd.

Uitg. S. & W. N. van Nooten, Schoonhoven. No. 367.

Hotel „t Fortuin.” AMEIDE.

Het hotel 't Fortuin' bestaat reeds sedert het begin van de 17e eeuw en heeft generaties lang aan de familie Diepenhorst behoord. Rond de eeuwwisseling waren hier de gebroeders Jan en Frank Diepenhorst eigenaar. In 1967 heeft de heer L. H. Diepenhorst dit pand, na hier 75 jaar gewoond en gewerkt te hebben, verkocht. Op de ansicht herkennen we voor de deuropening Jan Diepenhorst met z'n dochtertje aan de hand. Een stukje links van hem staat, met 2 kinderen Diepenhorst aan de hand, de dienstbode Maagje van Zijl (later gehuwd met de Groot).

Uitg. S. & W. N. van Nooten, Schoonhoven. No. 368.

Franschestraat. AMEIDE.

G. Meijler dag 2

De Franschestraat genomen van de Achterweg. In de twee huisjes rechts vooraan woonden de families van Bunschoten, nu bewoond door nakomelingen van dezelfde familie. Rechts van deze panden vinden wij tegenwoordig de damesmodezaak van Toor Fashion. Het grote huis links is de kruidenierswinkel van Gerrit den Oudsten. Het schoolhuis van meester Blok is op deze foto niet zichtbaar, dat werd pas in 1905 gebouwd. De Franschestraat is van oudsher een gezellige winkelstraat geweest.

Nog een opname van de kruising Achterweg-Fransestraat. We herkennen rechts aan 't eind van de Fransestraat de bakker Kees Pelikaan (met voorschoot). Rechts van hem met 't kapje op staat mevr. Hendrikje Uittenbogaard-Boef. Het huis met de olielantaarn is van timmerman Diepenhorst. Tegenwoordig heet de Achterweg de J. W. van Puttestraat.

De Molenstraat, door Ameidenaars ook wel Brouwerij genaamd, in de oostelijke richting. De sloot links is in de crisisjaren als werkverschaffingsproject gedempt. We herkennen rechts mevr. Gerrigje Verhey, naast haar staat, met kind op de arm, mevr. van het Hof-Schotman.

Dit is een gedeelte van de „Brouwerij” (Molenstraat). Links staat de oude pastorie omgeven door sloten en met een theehuisje in de tuin. De hier afgebeelde pastorie is aan het begin van de eeuw gesloopt en vervangen door een nieuw pand, dat overigens ook al weer gesloopt is. Het stuk grond aan de linkerkant van de sloot stond bekend als „’t Hooghuis” en was een fruit- en moestuin van de familie van Staveren. Waar het meisje op de stoep staat was een dwarssloot die langs de pastorietaun en langs de Openbare Lagere School tot de Pompstraat doorliep.

In 1899 startte Gerrit de Jong een cafébedrijf te Ameide. Dit bedrijf, „Lekzicht” genaamd, bestaat nog tot de dag van vandaag. De fraaie hondenkar is van de heer Tronchet uit Meerkerk die voor zijn kuiperij in Ameide hoep kwam ophalen. Links op de kegelhoop zien wij Hannes Uittenbogaard staan. Op de achtergrond liggen de teen- en hoepstukken die op hun verscheping wachten.

We hebben een kilometer over de Lekdijk in oostelijke richting gewandeld en staan nu in 't buurtschap „Sluis”. Op de voorgrond staat het in 1890 gebouwde rijksstoomgemaal. Verderop zien wij de koren- molen van Bor, die jammer genoeg in de jaren zeventig is uitgebrand. Aan de overzijde van de dijk staat een pand voor de dijkbewaking, het „Dijkhuis” genaamd, met schuren waarin de hulpgereedschappen lagen. Bij de brug rechts was een duiker om het overtollige water van de Zederik op de Lek te kunnen spuien. Vroeger zou op deze plaats een sluis geweest zijn.

Een aantal Termeyse vrouwen en kinderen zijn zo vriendelijk even voor ons stil te staan. (Ameide wordt in de volksmond vaak Termey genoemd). We herkennen in de rechtse twee vrouwen mevr. L. de Jong en mevr. A. Langerak. Rechts naast 't stadhuis staat een z.g. paardenhoef, die behoorde bij de smederij van Hendrik Vermeulen en diende om lastige paarden te beslaan. Later heeft Bart van Woezik de smederij overgenomen. Tegenwoordig wordt de zaak door de zoon van Bart, Wim van Woezik, gedreven.

Een kilometer ten westen van Ameide ligt 't dorpje Tienhoven. Op de voorgrond zien we het café „Welgelegen”, dat in 1875 in opdracht van de eigenaar P.J. Heiboer was gebouwd. Later is het café o.a. gedreven door G. v.d. Wolf, Schalk, Oskam en Marie Bouter. Tegenwoordig worden de glaasjes hier door Bart de Lange volgeschonken. Het pand heeft ook jaren dienst gedaan als veerhuis voor het veer Tienhoven-Lopik, dat nog maar kort geleden is opgeheven. Links naast de deur zien wij de veerman W. Stuurman staan. Op de achtergrond de 11de eeuwse N.H. Kerk. Oorspronkelijk is deze kerk in Romaanse stijl gebouwd.

In het jaar éénuizend zeshonderveertig en vier
 Heeft Hendrik van Breederode, drossaard alhier
 Met zijne edele hand.
 De eerste steen van dit stadhuis geplant.

Dit gedicht vinden we op een gevelsteen in het stadhuisje van Ameide. Het exterieur van dit pand is nog grotendeels hetzelfde gebleven, het interieur echter is vele malen verbouwd. De dorpsdokter entte hier vroeger tegen pokken in. Ook een cel, voornamelijk voor dronkaards en landlopers, was een tijdlang in het stadhuis ondergebracht. De laatste restauratie vond plaats in 1960-1961 en werd uitgevoerd door de fa. Woudenberg. Het echtpaar A. den Oudsten-Zweeren was het eerste dat gebruik kon maken van de fraai vernieuwde trouwzaal; de burgemeester was toen de heer De Ridder. Voor de verbouwing was het stadhuis eigendom van de heer van Stolk, ambachtsheer van Ameide, die het pand voor de som van één gulden aan de gemeente heeft verkocht.

Begin van de Reformatie in Ameide en Tienhoven (1)

Gijsbert Hamoen

Inleiding

Wie de predikantenlijsten beziet van de Hervormde Gemeente Ameide en Tienhoven, zoals die door verschillende uitgevers zijn gepubliceerd, stuit direct al op grote verschillen. Zelfs wie de eerste predikant is geweest, wordt niet duidelijk.¹

De bedoeling van dit artikel is een aantal feiten te ordenen, zodat een betrouwbaar raamwerk ontstaat. Als andere gegevens beschikbaar komen, kan een nauwkeuriger lijst gemaakt worden.

De eerste predikant: Ds. Henricus Lucasz. van Steenwijck (1578 – 1580)

De eerste predikant van Ameide en Tienhoven is Ds. Henricus van Steenwijck. Maar in sommige bronnen wordt hij ook Hendrick Luytjens of van Tienhove genoemd. De periode die hij in Ameide heeft doorgebracht is onzeker. Van Lieburg noemt juni 1578 tot 1581. Dat moet dan voor mei geweest zijn, want dan wordt hij bevestigd in Rockanje, waar hij staat tot 1587. In april van dat jaar gaat hij naar Goudswaard en Piershil, waar hij op 18 juni 1590 wordt afgezet. In 1592 vinden we hem terug in Etersheim (classis Edam) en in augustus 1592 vertrekt hij naar Zwartsluis, waar hij in 1594 overlijdt.²

Voor de periode in Ameide zijn de acta van de Classis Gorinchem van belang. In de eerste notulen van 17 maart 1579 wordt hij niet genoemd. Op 3 november van dat jaar is hij aanwezig als *Hendricus Steenwijck, Ameide*.

In de vergadering van 8 november 1580 heeft hij problemen met zijn schoolmeester, die zich naar andere dienaren, buiten de classis begeeft. Dat verschijnsel doet zich ook in andere plaatsen voor, zoals in Bunnik. De schoolmeester heeft kennelijk niet veel te doen, verdient te weinig en zoekt daarom werk in andere gemeenten.

Curieus is dat in dezelfde notulen vermeld wordt dat Servasius Driel ettelijke weken in Ameide moet gaan preken opdat de gemeente hem kan horen, *ofschoon van Steenwijck daer in trecken sal*. Er kan geen andere conclusie zijn dan dat Van Driel hem binnenkort zal opvolgen.

Dat wordt bevestigd in de acta van 14 maart 1581. Scriba is, zoals hij zelf notuleert *Servasius Driell*. Henricus Steenwijck krijgt vier maanden salaris voor de tijd die hij *in Ameijde gediend heeft*. Een ding is zeker, Henricus van Steenwijck heeft in Ameide als predikant gediend en salaris ontvangen. Hij is de eerste predikant van die gemeente. De periode van 1578 tot 1580 ligt het meest voor de hand.³

Servasius Driel (1581 – 1590)

Van hem is al heel wat meer bekend dan van zijn voorganger. Toch geven de meeste lijsten het begin van zijn ambtsperiode in Ameide aan als 1588, ten onrechte. Volgens Van Lieburg was hij monnik in Friesland eer hij predikant werd. Boven zagen we al dat hij in maart 1581 genoemd wordt als scriba van de classis en predikant in Ameide. In die functie preekt hij ook voor de

¹ Soms wordt de lijst begonnen met Ds. van Steenwijck (o.a. P.A. van Lieburg, Repertorium van Nederlandse Hervormde Predikanten tot 1816, Dordrecht 1996, deel 2, De Gemeenten, 11. (van Lieburg) en S.J.Seinen, van Sidewenderveld tot Zijderveld, Goudriaan 1973, 258), soms met Ds. van Driel (o.a. Het Predikantenbord in de kerk te Ameide, en M.W.L. van Alphen, Nieuw Kerkelijk Handboek, bijlage Q, Jaargang 1907. (v.Alphen).

² Zie van Lieburg, I, De Predikanten, 239.

³ Het archief van de classis Gorinchem (en Heusden) bevindt zich in het Streekarchief te Heusden, SLHA, ACH, in een map die loopt van 1579 – 1589. (Uitgave is in voorbereiding). Henk Reinders, de oude Dorpskerk te Bunnik, 1988, 36 (Reinders)

klassikale vergadering van Buren, volgens de gewoonte dat elke predikant op zijn beurt voor de collega's preekt.

Hij zelf schrijft zijn voornaam als Servasius, maar deze komt ook in andere vormen voor, zoals Gervasius.

Ameide is, evenals een aantal andere gemeenten in de omgeving, altijd nauw verbonden geweest met Vianen. In die plaats staat de uit de Palts afkomstige Ds. Loncius. Er zijn grote problemen omdat Gerrit de Paap, de pastoor, nog steeds dienst doet, en men hem als predikant wil aanstellen. Dat gebeurt na heel wat geharrewar en we vinden hem terug als Ds. Gerard Suetenius. Ds. Loncius vertrekt naar Sliedrecht en een aantal jaren later keert hij teleurgesteld terug naar de Palts.

Vanwege de problemen rond Ds. Loncius wordt Ds. Driel, samen met Ds. Venradius van Meerkerk, op 19 september 1581 afgevaardigd naar de overheid van Vianen om het voor Loncius op te nemen en te verzoeken Gerrit de Paap niet meer te laten preken. Tevergeefs, zo blijkt na verloop van tijd. Op de volgende vergadering van 22 mei 1582 is Ds. *Servasius Driellensis* afwezig in de classikale vergadering. Hij blijft afwezig gedurende volgende jaren tot hij op 14 oktober 1586 weer naar de vergadering komt. Daar zit een verhaal achter.⁴

Een protestantse kerk is vooral een 'Huis van het Woord'. De eucharistie heeft plaats gemaakt voor een leerdienst. De preekstoel heeft dan ook een centrale plaats. Op dit schilderij uit 1624 zingen de gelovigen samen met de dominee een psalm. Omdat er geen orgel is, worden ze begeleid door een voorzanger. Museum Catharijneconvent, Utrecht⁵.

Politieke en kerkelijke problemen

Als in de vergadering van 14 oktober 1586 *Servasius Driell* en Caspar Venradius, predikanten van Ameide en Meerkerk, aanwezig zijn in de classikale vergadering van Gorinchem moeten zij betuigen of zij met vrije en doordachte wil weer de classis van Gorinchem en Bommel der Nederlandse kerk willen dienen. Zij antwoorden volmondig met *Ja*.

Het betekent dat zij in de tussenliggende jaren niet in de Nederlandse (Gereformeerde) Kerk dienden. Hoe kan dat? Het antwoord is betrekkelijk eenvoudig, omdat in de acta van de Synodale Kerkvergadering en later in die van de Nationale Synode over deze zaak wordt gesproken.

⁴ Lieburg; SLHA, ACH. G. Hamoen, Het Begin van de Reformatie in de Alblasserwaard, hoofdstuk Sliedrecht. (ter persen)

⁵ P. Brood, e.a. *De 25 dagen van Nederland*, Zwolle, 2005, deel 2, p. 57.

In de Provinciale Kerkvergadering van Noord-Holland van maart 1582 leveren Servasius Driel en Henricus Bulckius van Nieuwpoort een aantal geschriften in, die door Ds. Lydius zullen worden nagekeken. Ze handelen kennelijk over Ds. Loncius. Men wil het voor hem opnemen bij de Paltsgravin, de weduwe van Hendrik van Brederode, hertrouwd met Frederik III de Vrome, keurgraaf van de Palts, en de overheid van Vianen.

Na de dood van Hendrik van Brederode erft zijn zuster Geertruid, gehuwd met Van Bronckhorst, Vianen en omliggende dorpen. Dat is zeer tegen de verwachting van Willem van Oranje, aan wie tot kort voor de dood van Hendrik van Brederode de goederen leken toe te komen.

Overigens worden die bij de Pacificatie van Gent⁶ in 1576 geconfisceerd. In 1582 worden ze weer teruggegeven en erkent het Hof van Holland de eisen van Geertruid van Bronckhorst. Zij zetelt in slot Batenstein in Vianen. Aan de twist met Willem van Oranje komt een einde door zijn dood in 1584.

Maar nu doet de weduwe van Hendrik van Brederode, Amalia van Neuenahr, haar rechten gelden. Zij heet steeds de keurgravin van de Palts. In de Provinciale Kerkvergadering van Zuid-Holland, in juni 1586 te Rotterdam gehouden, is een artikel 14 dat veel licht werpt op de kerkelijke gevolgen van de politieke verdeeldheid. Ik neem het in zijn geheel op:

‘(Dienaren tot Vianen ende daeromtrent).

Ende alsoo opgheleydt (opgedragen) was in den laetsten particularen synode seeckeren ghedeputeerden wt den classe Dort, Rotterdam en Goude te versien ende te handelen met de dienaren tot Vianen, ende den lande aldaer ontrent, als Ameyde, Meerkerck, etc., maer die ghedeputeerden met denselfden niet en conde wtrichten, ende in dese saecke daerom wederom hier ghebracht tot desen particularen synode. Ende dese vergaderinghe, lettende op de saecke, heeft goetghevonden dese swaricheden te brenghen tot den generalen synode, midts aenwysende de fauten, daervan by eenighen instructie is, de welcke D. Corputius sal ondersoecken etc.’

⁶ De Pacificatie van Gent (ook Bevrediging van Gent) is een op 8 november 1576 gesloten overeenkomst tussen de gewesten Holland en Zeeland, Willem van Oranje en hun bondgenoten uit de rest van de Nederlanden. Het vredesverdrag wordt bekrachtigd op 9 januari 1577 in Brussel (Eerste Unie van Brussel). Deze ‘Eerste Unie’ houdt in dat in Zeeland en Holland, Buren en Bommel alleen het calvinisme wordt toegestaan en in andere gewesten alleen de katholieke godsdienst, maar de besturen mogen de calvinisten niet vervolgen. De Prins van Oranje wordt erkend als stadhouder van Holland en Zeeland.
Bron: Wikipedia.4

De Provinciale Synode kan dus niets uitrichten in Vianen. Wat wil men bereiken? In de Nationale Synode van 1586 vat men het probleem kort samen: *'Dat oock niet en worde vergheten der Kercke tot Woerden (Woerden), ende Bodegraven, Item tot Vianen, ende den lande daerontrent, om die onder de Kerckenordeninge te brengen ende te reformeren.'*

Juist het noemen van Woerden en Bodegraven maakt duidelijk waar het om gaat. In beide plaatsen is niet de Gereformeerde, maar de Lutherse religie de overheersende, mede omdat de Overheid, die het daar voor het zeggen heeft, in 1572 bedongen heeft dat de beide gemeenten Luthers zouden zijn. Pas in 1594 gaan de beide gemeenten om. De beide plaatsen waren in 1558 door Philips II in pand gegeven aan Erik, Hertog van Brunswijk, die Luthers was. Nu blijkt dat ook in Vianen en omgeving er geen behoefte bestaat zich bij de Gereformeerde kerk van de Geünieerde Nederlanden aan te sluiten.

Er gaat in juli 1586 een delegatie van de Synode naar Vianen, bestaande uit Ds. Moded en Ds. Damius, die met de keurvorst moet gaan spreken: *'Om met de doorluchtige Churfurstelicke Gnade van dese saecke te communiceren opdat de Predicanten met autoriteyt van haere Chruf. G. daertoe gebracht mogen worden, om hamer te conformeren met andere welgestelde Kercken naer wtwijzen van de gemeene kerckenordeninge wt Godes woordt daervan gestelt ende by syne Excell. (dat is Prins Willem van Oranje) geapproveert.'*

Johannes Calvinus (1509-1564)

Maarten Luther (1483-1546)

Arend van Buchell schrijft over deze zaak dat in 1581 de kerk van Vianen de Calvinistische leer afwees en de Lutherse heeft aangenomen. De predikanten van Vianen, Ameide en Meerkerk, kwamen daardoor in een lastig parket.

In ieder geval is de zaak in 1586 door synodale bemiddeling tot een einde gekomen. Nu is ook begrijpelijk het *Ja* dat de predikanten in de classicale vergadering van 14 oktober 1586 uitspraken. In de tussenliggende jaren hebben ze geen vergaderingen bezocht, want dat zou betekend hebben dat zij de Calvinistische kerkorde erkend zouden hebben.⁷

⁷ Dr. G. Brom en Dr. L. A. van Langeraad, *Arend van Buchell, Diarium*, Amsterdam 1907, 72.

Van Oranje wil met geweld erven (1566 -1604), Internet. SLHA, ACH; RVV I, 93; II, 271 en 337. F.L. Rutgers, *Acta van de Nederlandsche Synoden der zestiende eeuw*, 2^e druk, Dordrecht 1980, 545, 10; 602, Over Woerden en Bodegraven: G. en C. Hamoen, *400 jaar Hervormde Gemeente Bodegraven (1594 – 1995)* Bodegraven, 1994, 7 – 9; J.Haitsma, in: *Hoe het Lutherde in Nederland*, deel 2, Woerden 1997, artikel over Woerden, 278 – 290.

Hoe het verder ging in Ameide

Over het verblijf van Servasius Driel in Ameide is verder niet veel te zeggen. De schoolmeester, Matthijs geheten, beklaagt zich in 1581 over Ameide en de nood hem aangedaan. Een nieuwe schoolmeester dient zich aan in de vergadering van 14 juni 1588. Zijn naam is Lambert Danielsen, maar hij kan pas bevestigd worden als hij zijn attestatie meebrengt.⁸

Driel zelf wil ook van plaats wisselen. In de classicale vergadering van Dordrecht, gehouden op 3 mei 1588, waarschuwt de classis voor hem, omdat hij zich probeert in te dringen in Streefkerk. Hij zal door Ds. Ollendorp vermaand worden.⁹

De reden van vertrek zou wel eens de slechte betaling kunnen zijn van de predikanten en de schoolmeesters in het gebied van Geertruid van Bronckhorst, de Vrouwe van Vianen.

De zaak wordt besproken op de Provinciale Synode in Gouda, gehouden in augustus 1589.

‘ Gheryt van Sweten (Gerrit de Paap, Ds. Gerardus Suetenius), predicant van Vianen, heeft overgegeven een remonstrantie voor hem ende voor de schoolmeesters tot Vianen om te werden bevordert tot hare besoldinge. Werde te kennen gegeven, dat de classe van Gorcum hierover dicwils heeft gesupplieert (verzocht) aen de Jonff van Bronckhorst ende Batenborch, vrouwe tot Vianen etc., maer dat sy tot noch toe niet en hebben kunnen vercrygen. Soe heeft de synode goetgevonden, dat men van des synode wegen aen de heren Staten suppliceren sal tot voordeel van den voorsz. Gheryt van Sweten.’

En dan volgt dat men hetzelfde zal doen voor Ameide en Lexmond:

‘ Desgelycken sal geschieden voor de predicant van Ameyden ende sal in de supplicatie mede geruert (aanhangig gemaakt) worden de saecke van den predicant van Lecxmont, die noch den pausdom toegedaen soude syn.’

De zaak blijft jaarlijks in de acta terugkeren tot 1592, omdat ondanks alle beloften, de betalingen uitblijven. Steeds is het de predikant van Vianen die de zaak aanhangig maakt.¹⁰

Ds. Servasius Driel vertrekt naar Jutphaas

In Jutphaas verloopt de Reformatie bijzonder stroef. Als er eindelijk een predikant beroepen kan worden, wordt deze op 8 mei 1590 weer *affgedanckt*. Ds. Driel uit Ameide doet nu tijdelijk dienst (bij provisie) in Jutphaas. De Staten dragen hem voor bij de collatoren (zij die het recht van beroep hebben) van de kerk, dat zijn de Deken van Oudmunster en de Heer van Gendt van Rijnenburg, zelf katholiek, om een vaste benoeming te krijgen, omdat de gemeenteleden in Jutphaas *een goet genoeg hebben ende oock versoecken, dat zij hem mochten houden*. De benoeming van predikant en schoolmeester is in deze jaren in Jutphaas *bij provisie*, zodat zij op ieder moment ontslagen kunnen worden.

Zijn naam wordt nu geschreven als *Gervasius Drijel*.

In 1593 heeft hij nog geen avondmaal gehouden, ongetwijfeld door gebrek aan lidmaten. De rekeningen worden dan ook, door ontbreken van een kerkenraad, voor schout en schepenen gedaan.

Over zijn verblijf daar wordt vermeld dat de gemeente *heeft een welgerepareerde kercke, uytgenomen datter noch eenige outaeren (altaren) in zijn. Hier is een pastoorswooninge, maer in d oorloge verbrant en wederomme een weynich gerepareert*.

Erg fraai is het allemaal niet. Ds. Driel overlijdt in 1594 en wordt op 1 juni opgevolgd door Ds. Gerardus Stratenus.¹¹

In Ameide wordt in de vacature van Ds. Servasius Driel in 1592 beroepen de bekende Ds. Johannes Andelius, over wie het tweede gedeelte van dit artikel uitvoerig zal berichten.

(wordt vervolgd)

⁸ ALHA, ACH, 14- 6 – 1588.

⁹ Classicale Acta, I, Classis Dordrecht (1573 - 1620), bewerkt door Dr. J. P. van Dooren, Den Haag 1980, (RGP), 49, 249.

¹⁰ RVV, I, 337; 367; 394; 459-460.

¹¹ Ds. G. van Zee, Crisis van de kerkelijke reformatie in de dorpen van de Provincie Utrecht, 1956, 33 – 34; Ds. H.J. ter Maat, in : Jutphaas ...verleden tijd, Nieuwegein 1983, 107 – 109; 137.

Johan Wolfert van Brederode, Heer van Vianen, Ameide, Voshol, Noordeloos, Cloetinge, Haften, Herwijnen, Hellouw, Velsen en Nyeveld. Burggraaf van Utrecht

Herman Beckmann

J.J. van Brederode schrijft in zijn boek *Het Geslacht van Brederode, Eene Historische Familiestudie*, Haarlem, 1869, het volgende: 'Joan Wolfert van Brederode, Heer van Cloetingen, Haften en Herwijnen, zoon van Floris van Brederode en van Dorothea van Haften, geboren den 12den Junij 1599, was de laatste schitterende star aan den glorieijken hemel van zijn geslacht. Reeds in zijn vroege jeugd werd hij onderwezen in zoodanige wetenschappen en ligchaamsoefeningen, welke dienstig geacht werden om een bekwaam krijgsbevelhebber te vormen. Ook trad hij zeer jong in dienst, was eerst Vaandrig, werd in 1618 met eene compagnie voetknechten begiftigd, en bekwam twee jaren later een compagnie Kurassiers. Bij de belegering van 's Hertogenbosch, in 1629, voerde hij het Opperbevel over een regiment Nederlanders, uit 14 vaandelen bestaande, en betrok aldaar met 26 compagniën het hoofdkwartier bij de Pettelerschans. Gedurende den loop van het beleg kweet hij zich voortreffelijk van zijnen pligt en werd den 23sten Julij naar de Veluwe gezonden, doch was bij de overgave der stad in het leger teruggekeerd en nadat de stad ingenomen was werd hij tot Gouverneur over de vesting aangesteld.

Het beleg van 's-Hertogenbosch.

In 1633 werd hij Kolonel van een regiment voetvolk, bij beschikking der Staten-Generaal van 3 Junij 1636 Meester-Generaal der Artillerie, en in 1641, in plaats van zijnen behuwdbroeder Graaf Willem van Nassau, *Veldmaarschalk over het volk van oorloge te peerde ende te voet*, met de eervolste betuigingen door de Staten-Generaal.

Kort voor deze laatste verheffing gaf hij, met drie schepen naar Engeland zeilende, een wakker bewijs van zijnen heldenaard. Onverwachts door vijf Duinkerker kapers aangevallen, spoedde hij zich, ongewapend en nog in zijnen slaaprok naar het dek en gaf zijne bevelen met zoo veel beradenheid en onverschrokken moed, dat de roovers, niettegenstaande hunne overmagt, na een hevig gevecht van ongeveer vier uren, zich gedrongen zagen, af te houden en hem zijnen togt ongehinderd te laten voorzetten.

Anthoon van Dyck, Bruidspportret van Willem II (1626-1650) en Mary Stuart (1631-1660), dochter van Karel I van Engeland, 1641, olieverf op doek, 182,5 x 142 cm. Rijksmuseum Amsterdam.

Doch niet slechts in krijgszaken was hij den Lande nuttig ook als Staatsman stond hij ten dienste, want in 1640 werd hij met François van Aarssen, Heer van Sommelsdijk, Joan van der Kerkhoven, gezeid Polyander, Heer van Heenvliet, nevens der Staten gewonnen Gezant Albert Joachimi, naar Engeland gezonden, om de Prinses Maria voor Willem II ten huwelijk te verzoeken, en toen dezès Prinses, met de Koningin hare moeder, in 1642 herwaarts kwam, werd Brederode aangeschreven, dat hij zonder uitstel zich naar Rotterdam moest begeven, om beide vorstinnen bij hare aankomst uit naam van Hunne Hoog Mogenden te verwelkomen en voorts met binnenjagten naar 's Gravenhage te geleiden: doch, hij inmiddels ziek geworden zijnde, werden de Heeren Cornelis van Terestein en Caspar van Vosbergen daartoe in zijne plaats gemagtigd.

Toen, na de dood van den Stadhouder Willem II, in 1650, de Staten van Holland besloten eene bezending te doen naar de overige gewesten, ten einde ze te bewegen tot het zenden van Gevolmagtigden naar 's Gravenhage, met behoorlijken last voorzien, om over zaken de unie, de religie en de militie betreffende, gezamenlijk te raadplegen en te besluiten; werd Brederode, benevens Cornelis de Beveren, Heer van Strevelshoek en Hieronymus van Beverningk, Schepen van Gouda, te dien naar Utrecht gezonden. Te dier zelfder tijd wendde Brederode alle pogingen aan, om eenigen der ambten van den overleden Prins te bekomen.

Als in 1654 de vrede gesloten werd met het Engelsche Rijk, waarover Cromwell destijds Protector was, en deze aandrang om den jongen Prins Willem III van het Stadhouderschap uit te sluiten, was de Veldmaarschalk Brederode, ofschoon de aangetrouwde oudoom van den jonge Vorst zijnde, de eerste onder de Edelen, toen dit belangrijke onderwerp ter vergadering van Holland ter sprake kwam, die voor de uitsluiting stemde; waardoor hij niet weinig bij velen in achting daalde; doch naar men verzekert, dorst hij niet anders te handelen, dewijl de bekrompen staat zijner geldmiddelen hem niet toeliet, zich te kanten tegen de inzigten van hen, die destijds het gezag in handen hadden. De overlevering der akte van uitsluiting, door Cromwell geëischt, geschiedde in Junij 1654, en hiermede kreeg de gesloten vrede met Engeland eerst haar volle beslag; ofschoon hij reeds den 27sten Mei in Holland was afgekondigd en met eenen plegtigen dankdag en eenige vreugdeteekenen gevierd.

Brederode, die, door voor de akte van uitsluiting¹ te stemmen, bij het gemeen en bij het krijgsvolk in haat was gekomen, zocht weder in gunst te geraken, door ter gelegenheid van het vredefeest eenige okshoofden wijn ten besten te geven, doch weinige wilden zijnen wijn proeven, en niemand gaf eenig teken van genoeg en toen hij zich bij het krijgsvolk vertoonde.

Zijne bekende goede verstandhouding met de partij van den Raadspensionaris de Witt had hem zelfs zoodanig den haat der Prinsgezinden op den hals gehaald dat men hem bij zekere gelegenheid als scheldnaam, met de naam Cromwell begroette.

Uit voorzorg werden er ten jare 1655 twee Hollandsche veldlegertjes op de been gebracht, waarvan het eene uit 58 vendelen voetvolk en 30 kornetten paarden bestond, en langs of omtrent den IJssel gelegerd stond, hierover was het bevel aan Brederode toevertrouwd, doch uit hoofde van eene onpasselijkheid, die hem aangreep, niet in staat zijnde omdat bevel op zich te nemen, liet hij zich naar Spa brengen, ten einde de wateren aldaar ter zijner genezing te gebruiken; deze deden hem echter zooveel nadeel, dat men aan zijne herstelling wanhoopte. Hij liet zich vervolgens naar Petershem, bij Maastricht voeren, waar hij, den 3den September, 1655, overleed. Zijn lijk werd naar Vianen gevoerd en aldaar in de begraafplaats zijner voorouders ter ruste besteld.

Hij was tweemaal gehuwd geweest; eerst met Anna Gravin van Nassau-Catzenellebogen, bij wien hij tien kinderen heeft verwekt. Van welke nog vijf dochters bij haar overlijden in leven waren. Nadat deze in 1630 overleden was, hertrouwde hij met Louisa Christina van Solms, die hem drie zonen en vijf dochters baarde.

Zijne zonen waren Floris Albrecht Belgius (T), die jong overleed, Hendrik (41) en Wolfert (42), geboren den 18den November 1649, ongetrouwd overleden den 15den Junij 1679, die het laatste

¹ Profiterend van Cromwells bereidheid tot vrede wist de Witt in 1654 de gunstige Vrede van Westminster te sluiten, waardoor er een einde kwam aan de Eerste Engelse Zeeoorlog. Cromwell wilde echter wel een garantie. In een geheime clauseule werd de Akte van Seclusie (uitsluiting) opgenomen, waarbij de Staten van Holland verklaarden nooit meer een Oranje tot stadhouder te benoemen of zijn benoeming tot kapitein-generaal te steunen.

Zijne spreuk was: *Antes meurti que mutado* (Eer dood dan verankerd).

De dichter Jeremias de Decker, in zijn *Vervolg der Rijm-oefeningen*, voerde hem aldus sprekende in:

Waer heeft Vorst Frederick oyt Leger neergeslagen
Dat ick niet trouwelijck en hebbe bygewoont,
Daer ick niet vromelijck mijn lijf heb derven wagen,
En van mijn dapperheyd geen proef en heb getoont?
Al voel ick 't Graffelijck bloed noch door mijn aeren ryen,
Ik hebbe niettemin den Nederlandschen Staet
Van 't Graeffelijck jock kloeckmoedig helpen vryen,
En hem bey met rappier gehandhaeft en met raed.

Jeremias de Decker (1609-1666)

Tot zover het relaas van J.J. van Brederode uit zijn boek *Het Geslacht van Brederode, Eene Historische Familiestudie*.

Ik wil bij het bovenstaande verhaal een paar kanttekeningen plaatsen. De heer J.J. van Brederode zegt ondermeer: *'Als in 1654 de vrede gesloten werd met het Engelsche Rijk, waarover Cromwell destijds Protector was, en deze aandrang om den jongen Prins Willem III van het Stadhouderschap uit te sluiten, was de Veldmaarschalk Brederode, ofschoon de aangetrouwde oudoom van den jonge Vorst zijnde, de eerste onder de Edelen, toen dit belangrijke onderwerp ter vergadering van Holland ter sprake kwam, die voor de uitsluiting stemde; waardoor hij niet weinig bij velen in achting daalde; doch naar men verzekert, dorst hij niet anders te handelen, dewijl de bekrompen staat zijner geldmiddelen hem niet toeliet, zich te kanten tegen de inzigten van hen, die destijds het gezag in handen hadden.'*

Allereerst denk ik dat Johan Wolfert van Brederode voor de Akte van Seclusie (uitsluiting) stemde, omdat hij zelf ambitie had om stadhouder te worden en zeker niet omdat het hem aan geld ontbrak. In het onlangs gepubliceerde boek van Kees Zandvliet *De 250 rijksten van de Gouden Eeuw*, Amsterdam, 2006, staat Johan Wolfert van Brederode op de negende plaats met een vermogen van fl 1.000.000,=. Omgerekend naar huidige Euro's zou zijn vermogen nu ongeveer €8.000.000,= zijn.

Zandvliet merkt op dat het vermogen van Johan Wolfert van Brederode zich lastig laat begroten, maar dat het hem aannemelijk lijkt dat 1 miljoen guldens (in 1655) alleen al door de waarde van zijn landerijen en kastelen aan de lage kant is.

Buiten het kasteel Batestein in Vianen bezat Johan Wolfert het huis ter Cleef bij Haarlem, de kastelen Petershem en Fauquemberg bij Maastricht, het kasteel Nijveelt in De Meern en in Den Haag het Hof van Brederode.

Het huis ter Cleef bij Haarlem.

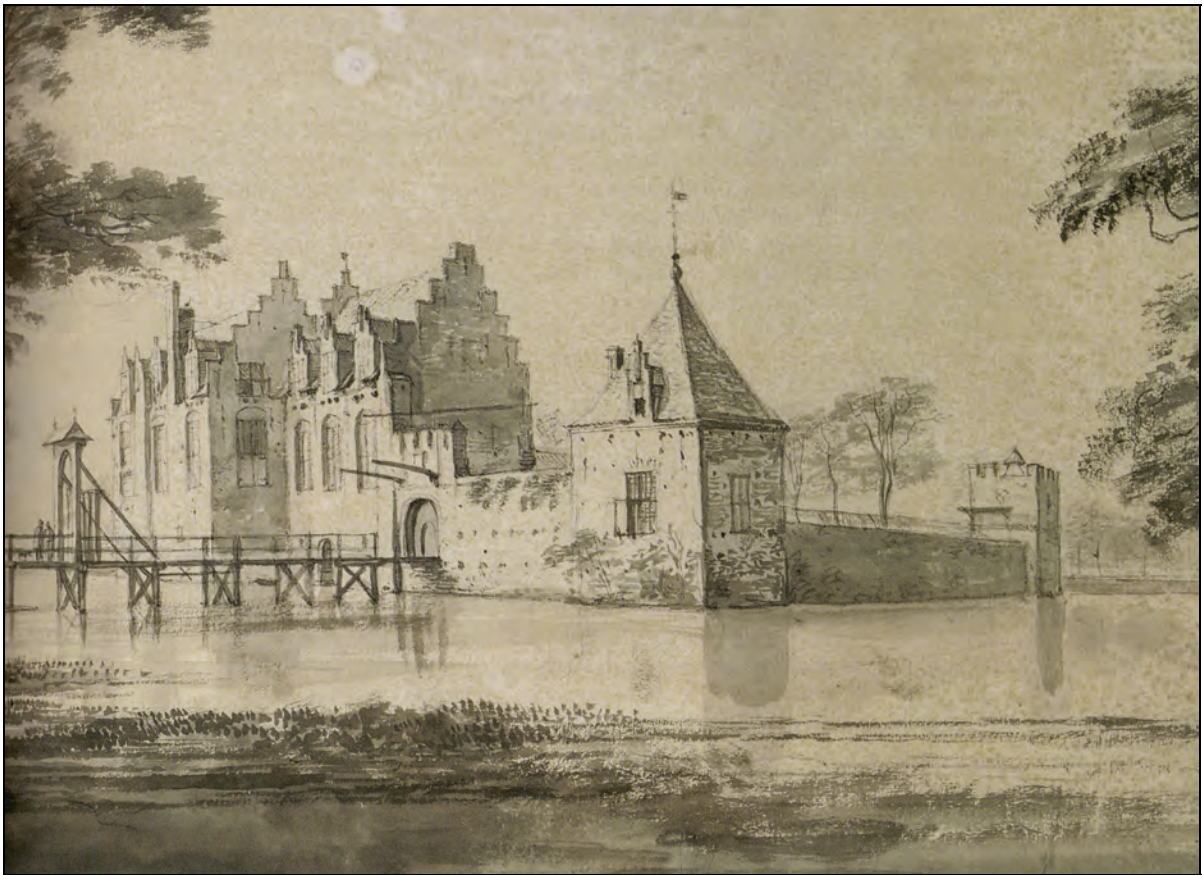
Buiten deze kastelen had Johan Wolfert alleen al zuidelijk van de Lek 6000 hectaren grond. Verder bezat hij landerijen in Cleef, Schoorl, Haarlemmerliede, Zandvoort, Voshol, Reewijk en Ter Aar. Meer dan 200 leenmannen waren hem een leenhulde verschuldigd. Bovendien kreeg hij jaarlijks een salaris van 15.500 gulden vanwege het feit dat hij veldmaarschalk was.

In 1638 trouwde hij met Louise Christine van Solms. De bruid droeg een bruidsjurk van zilverlaken en een kroontje bezet met edelstenen met een geschatte waarde van 150.000 gulden.

Het bruidsfeest werd gevierd in paleis Noordeinde, dat door Frederik Hendrik en zijn echtgenote Amalia van Solms ter beschikking was gesteld.

Het feest werd opgeluisterd door een Franse toneelgroep en op het Plein werd een meerdaags riddertoernooi gehouden.

Uit zijn eerste huwelijk met Johanna van Nassau-Siegen werden tien kinderen geboren, waarvan slechts vijf meisjes in leven bleven.

Kasteel Nijvelt in De Meern

Het Hof van Brederode bij de Boschpoort in den Haag.

Jan van Goyen, Kasteel Batestein, verblijfplaats onbekend.

Uit zijn tweede huwelijk met Louise Christine van Solms werden acht kinderen geboren, vijf meisjes en drie jongens.

Johan Wolfert werd ziek na een bezoek aan Spa en stierf op zijn kasteel in Petershem (bij Maastricht) op 3 september 1655. Op 25 oktober werd hij begraven in de Grote Kerk in Vianen. Aan zijn drie zonen werd in 1655 het vermogen nagelaten en aan de vijf nog ongetrouwde dochters werd een huwelijksgift van 21.500 gulden gegeven. Louise Christine van Solms liet na zijn dood een herdenkingsmedaille slaan. Het ontwerp was van Van den Abeele en Van den Broeck maakte er een gedicht bij (zie de volgende pagina).

Interessant is de verwijzing dat de Van Brederodes afstammen van de graven van Holland. Hij noemde zich altijd graaf van Holland-Brederode.

Hij was niet de eerste Van Brederode die zich zo noemde. Reinoud III van Brederode werd hiervoor zelfs door Karel V ter dood veroordeeld (later kreeg hij gratie).

Het tweede deel van het gedicht gaat over 'het Sprekende Swynshoof'. Op het stadhuis van Ameide zijn onder de wapens van Johan Wolfert van Brederode en Louise Christine van Solms twee zwijnshoofden aangebracht. In een volgend artikel zal getracht worden hiervan de betekenis te achterhalen.

Een ander artikel zal gaan over de Deense Olifantsorde, die Johan Wolfert op de volgende pagina draagt.

Tenslotte wordt er nog een artikel gepubliceerd over het feit dat Johan Wolfert het eerste protestantse lid werd van de Illustere Lieve-Vrouwe-Broederschap in 's-Hertogenbosch.

Op de
M E D A E L J E
*Door last van hare Excellentie de Gravinne Douagiere van Brederode,
 by van den Abeele gemaect.*

Onsterfelijcke
F A E M.

DUs fietmen Brero na zyn doot,
 (Wiens over-oude herkomst sproodt
 Rechtschapien uyt de derde Graef
 Van Holland.) Die sich wacker braef,
 Met (Nassauw) voor de Vryheyt queet,
 Toen 't Helden-breyn, en bloet, en sweet,
 Den Spaenschen Koningh viel te sterck,
 En won de Vree, voor 't Leeuwen-perck.
 't Geen hy trouw ga sloegh, vroegh en spa,
 Quam 't Land en Zee, en Kerck te sta.
 Hy hiel noyt handt aen eygen baet,
 Noch wrevel tegen Stadt, of Staet.
 Maer sturf een spiegel voor de geen,
 Die 't Schip Regeren van 't gemeen,

Sprekende
S W Y N S H O O F T.

VRaeght ymant waerom dat ick legh,
 Op 't brandhout? die hoor't geen ik seg
 De nut en schadelijcke kracht
 Ontsluyt ons ingeflooten macht,
 Die door geen ouderdommen swicht,
 Maer springht de vlam in 't aengesicht,
 En toont dat wy noyt sijn ont-aerdt,
 Van 't geen de Natuer heeft gebaert:
 En beelden oock met eenen uyt,
 Dat uyt de Vrome vroomheyt spruyt,
 Als blijk uyt de Doorluchte Stam
 Van Brederode, die geen vlam
 Ontfagh, noch dreigement noch spijt
 Maer na de doot noch van sich bijt.

P. vanden BR O E C K.

Enige toelichting op het Lofdicht van Arnout Leers en Christina Uylenbergh ter gelegenheid van hun zilveren bruiloft.

Paul Will

In het Herlaernummer van ons lijfblad, 16^e jaargang nr. 4, heeft u een glimp kunnen opvangen van de *Bruilofte* gevierd op 3 oktober 1749, van het echtpaar Leers.

Daarbij hebben we ons beperkt en beziggehouden met het loflied dat nicht Lucretia Wilhelmina van Merken toenmaals heeft gedicht en voorgedragen ter meerdere glorie van het genoemde bruidspaar, respectievelijk Heer en Vrouwe van Ameide en Herlaer.

In dit artikel noemen wij een tweede gedicht, dat op die dag ten gehore werd gebracht. Uit dat uitvoerige 'uithangbord' erboven blijkt dat de schepper eveneens familie is van het paar. Hij spreekt immers van *mynen oom* en *myne moeie*. Nu is moeie, moi, meui of meu een Oudhollands woord, dat destijds het veld heeft geruimd voor het deftiger geachte tante, uit het Frans geïmporteerd. Wel leeft die laatste nevenvorm meu nog voort in Marijke-meu en in dialecten. Achter de naam van de auteur komen we aan het eind van het gedicht: ene Frans de Haes.

Voorts blijkt dat de bruidegom als schepen stedelijk overheidspersoon is geweest der stad Rotterdam, m.a.w. lid van de vroedschap en als zodanig ook met de stedelijke rechtspaak van doen heeft gehad. Eveneens directeur van handel op de Levant, dat zijn de landen aan de Middellandse zee, oostelijk gelegen van Italië. En dat dubbele *enz.* wijst erop hij nog wel meer in de melk te brokkelen had.

Op verzoek leveren we nu nog enig nader commentaar op de linkergezangenbundel, die evenzo door de schepper ervan op het feest ten gehore is gebracht.

Ach, waarom al dat gewroet in verzen, hoor ik een lezer al verzuchten? Toch is het wel ergens goed voor. Het poëem zorgvuldig bekijken is net als een cadeautje dat je ingepakt krijgt. Het wordt toch leuker als je het uitpakt.

Dus gaan we het aan- en uitpakken en beginnen we met de buitenkant te bezien.

Dit lofdicht omvat geen 17 strofen als Lucretia' s zang, maar welgeteld 24 strofen van ongelijke lengte: daar zijn erbij van 6, 8 tot 10 regels. Ook het eindrijm wisselt: je treft aan gepaard rijm (a a b b) en gekruist rijm (a b a b). Let verder op de weergave van de letter s; naast onze drukletter s vind je gedurig ook de lange s - die met 'n' staart. Deze lijkt sterk op de f, maar daar loopt nog een streepje door.

Wat eveneens opvalt is dat het zinsdeel, het zgn. tussenwerpsel *o*, en hier als een soort van 'voorwerpsel' veelvuldig voorkomt. Zou deze uitroep van verrukking tekenend zijn voor het geheel? Wij zullen zien.

Over de maker straks nog wat meer, maar uitepakkt en wel gaan we nu de inhoud een beetje na. De dichter spreekt de maand oktober aan: *o Wynmaend die met lieffelyke teugen van druivensap diens geest streelt en hem een stevige injectie geeft om gans opgetogen ter ere van dees' hoogen dag zijn dichtlust en vreugd te wekken.*

Het gehele gedicht door is dit zijn inspiratiebron teneinde in fijne trekjes zijn lezers onder de indruk te brengen en in gevoelige woorden lucht te geven aan zijn bewondering voor *dees zegenryke Twee*. Met een vloed aan strooigoed roept deze vrolijke Frans zelfs in de laatste strofen opnieuw *in 't zwierende ommespringen die Wynmaend op om door zijn liefelyke teugen van druivensap den Vreugdebeker te vullen* om de tong en straks het deftige en verheven gehoor te strelen. De zang besluit - weliswaar met andere woorden dan die van Van Merken - met de bede dat eens het gouden feest gevierd moge worden, maar dat hebben deze trouwgenoten helaas niet beleefd.

Van Merken' s kunstwerkje was eenvoudiger van toon, minder dichtelijk en minder geronk dan wat we nu presenteren, weer wel enige leuke nieuwvormingen als *echtelingen* en *feestelingen*. De Haes raakt niet uitgejubeld hoe door *Gods genaê* de dis van die hoge ome en tante met zilveren glans van zuivere vreugd versierd is. Voorts bezingt hij de *heilfontein die als bronâer der volmaektste gaven eindeloos van weldaden overvloedt en de lievelingen van stond tot stond als met beken. In de mond vloeit*. Het gonst van eerbetoon om vervolgens met *ontzag Gods goedgunstigheid gade te slaan. Het echtpaar slaet dit zeldzaam huwelyksheil gaede en staet verbaesd en verstomd op 't zien van Gods liefdedaen, een geur van Hemelgoetheit!*

Is dit niet een typische uiting van een bepaald soort stichtelijkheid en vroomheid? Betekende welstand, weldaad, welvaart, koopgeluk en roem niet dat God het goed met je voor had? Zo maakte Frans de Haes deel uit van een groep verlichte dichters die gewoonlijk niet tot de orthodoxe kerk behoorde en allang is bijgezet in de literatuurgeschiedenis. Zij koesterden nog bewondering voor Vondels barokke grote uitbundigheid. Legio is het aantal lofzangen dat in die dagen werd geschreven bij verjaardagen, huwelijken en begrafenissen. Achteraf werden ze vaak gebundeld, zoals De Haes' 'Stichtelyke Gedichten'.

Niet enkel bewonderde hij Vondel, maar hij was ook een voortzetter van de Vondel-traditie en een tijdgenoot van hem, de Abstwouder poëet-boer H.C. Poot, die in zijn Westland aldaar een levendige vliet van de steile rotsen ziet schieten. Zie zijn gedicht 'Akkerleven'. Iets dergelijks vond navolging in dit bruiloftslied strofe 10, waar deze De Haes duinen ontwaart, maar ook bergen met grazend vee stoffeert.

In 11 worden opgevoerd de waardigheid en deftigheid van het echtpaar. Het bewoont een villa met ruime zalen *rijk voorzien van kunstschaten* - onze eindredacteur Herman Beckmann houdt zich overigens bezig met het inventariseren van de uitgebreide schilderijencollectie.

We gaan over naar 14, waar de bloei en uitbreiding van de *Huwlyksstam* aan de orde komt. De eerste telg wordt voorgesteld: *Kornelia*, gehuwd met *Diderik*, en hun telgje.

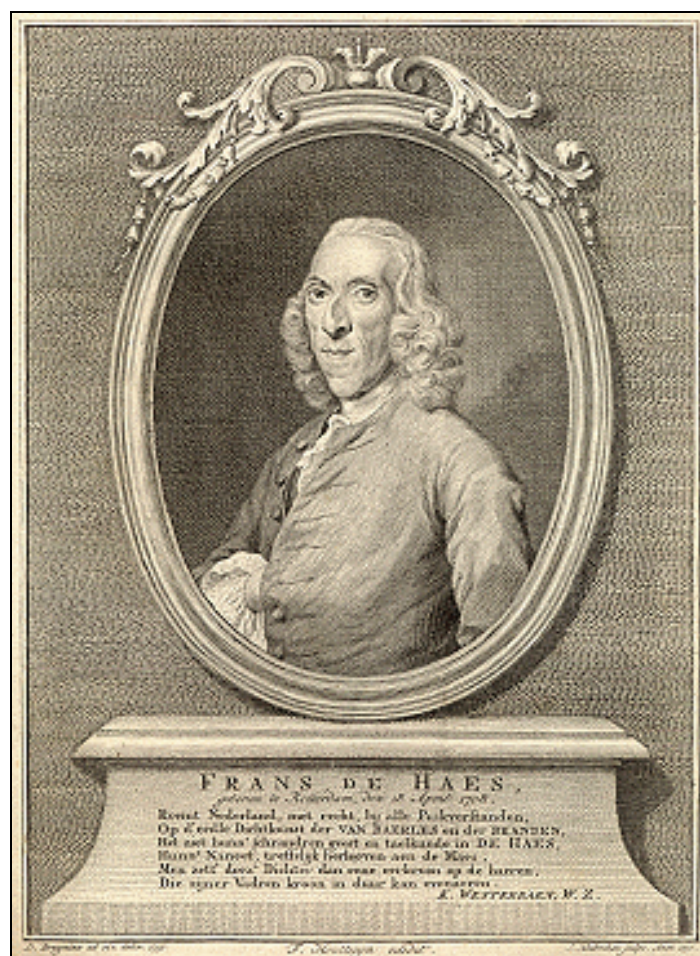
Pas in strofe 22 worden de volgende loten uit de Leers-stam gesproken genoemd: *Arnout*, die hopelijk vader zal evenaren en *Jakoba moge blinken in moeie Christyne*.

Nog even terug naar 17 en 18, daar wordt wederom God erin betrokken en op hoge toon gerept van *het zoet der Trouwgenooten door 't zeldzaam zout der duurzaamheit besprengd om deze hooge dag dankbaar te beleven, totdat Hij hen eens kroont en opvoert uit dit aerdsche in 't Hemelsch Paradijs*. Een bijna dissonant in dit jubeldicht is de opvoering van het beleg en ontzet van Leiden - weliswaar gaf de datum er aanleiding toe en is het niet verwonderlijk dat in Lucretia's zang die gebeurtenis evenzo wordt opgevoerd en die heeft er zelfs een treurspel aan gewijd, uitgekomen in 1774.

In strofe 21 wordt *Herlaer* en *Ameide* ten tonele gevoerd. *Moge geheugenis aan menig braaf slotheer uw glorie vergroten en Ameide door loffelyk regeren uw roem en welvaart vermeren*. N.B.: Tienhoven wordt niet genoemd; dat had een andere Heer.

Tot besluit nog iets over de dichter. Niet helemaal is het toevallig dat hij een fan van Vondel was. Het zat in de familie: Frans de Haes' grootvader Gerard Brandt was de levensbeschrijver van de prins onzer dichters: Joost van den Vondel.

Onder het stof vandaan gehaald heb ik G. Kalffs 'Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde' (1910) en tot mijn verrassing plaatste hij bij de groep gelegenheidsdichters dier dagen ook Frans de Haes en releveerde de zojuist opgemelde bundel 'Stichtelyke Gedichten', die volgens hem veel rijmelarij bevatte. Zo voegde hij eraan toe de opmerking dat onze Frans geen fraaie verschijning was: een man met spits toelopend hoofd, een kapitale kromme neus en lange puntkin en dat hij leed aan een nierkwaal, waardoor hij pijnlijk kreupel liep .

Frans de Haes

T E R
ZILVEREN BRUILOFTE
 VAN MYNEN OOM,
 DEN WELEDELEN GESTRENGEN HEER
ARNOÛT LEERS,
*OUDE SCHEPEN DER STAD ROTTERDAM,
 DIRECTEUR VAN DEN LEFANTSCHEEN
 HANDEL, ENZ. ENZ.*
 EN MYNE MOEIE,
 MEVROUWE
CHRISTINA UYLENBERGH,
*HEER EN VROUWE VAN
 AMEIDE EN HERLAER.*

o **W**Ynmaend, die uw' naem naer 't edel schepfel draegt
 Dat onzen geest verheugt, en 't zwakke lichaem schraegt,
 Het lust u niet alleen, met lieflyke teugen
 Van druivensap, myn' geest te streelen en verheugen;
 o Neen, gy schenkt, zoo gul van aert, als bly van zinn',
 Myn zangster neffens my den vreugdebeker in,
 Die haren kunstdorst tot een hoefbron kan verstreken,
 Om op dees' hoogen dag haer' dichtlust op te wekken;

Dees'

Dees' hoogen dag, bestraeld door heilryk hemellicht,
 Die LEERS en UYLENBERGH, myn' Oom en Moei, verplicht,
 Die dat gezegend Paer, door blyde Bruiloffreien,
 Voor vyf en twintig jaer, naer 't Echtaltaer zag leien,
 En nu, door Gods genaë, zoo heuchlyk weër gekeerd,
 Hunn' disch met zilvren glanf' van zuivre vreugd' vereert.
 Heilschenkster vaer vry voort myn' dichrgeest' aen te sporen,
 De stof, die gy verschaft, kan ons op 't hoogst bekoren.
 Vaer voort, o schoone, steun myn zangdrift meer en meer,
 Zoo zingen wy Gods gunst', dees' Feest' en u ter eer'.

o Dankbaerheit, die menschen maakt tot Engelen,
 Hun hart en tong ten reie leidt,
 En zang en spel hen lieflyk doet mengen,
 Tot lof en prys der hoogste Majesteit,
 Leer onzen geest' uw toonveranderingen,
 Om 's Hemels Opperheer' een' Lofzang toe te zingen.

o Heilfontein, die ons gestaëg besproeit,
 o Bronaër der volmaekste gaven,
 Die eindeloos van weldaën overvloet,
 Alleen om ons, uw schepfelen, te laven;
 Uw zegen druipt, ja vloeit van stond' tot stond,
 Uw' lievelingen, als met beken in den mond.

B 2

Hoe

Hoe overtuigd van uwe gunst' getuigen
 Myn Oom en Moei, die, met ontzag,
 Voor uwen troon' hun dankbre zielen buigen,
 De waerheit van myn woorden, op dees' dag,
 Die hen, bekranst met blinkende laurieren
 Van zeldzaam huwlykshail, hun zilvren feest ziet vieren.

Zy slaen, o God, met diepen eerbied' gaë
 Wat, in die vyf en twintig jaren,
 Hunn' Echt', hun Kroost, hunn' Stamboom' vroeg en spaë,
 Ja all' den tyd' huns levens is weërvaren.
 Zy overzien een halleve eeuw, en staen
 Verbaesd, verftomd op 't zien van al uw liefdedaën.

Zy zien door U haer Jonkheit overgoten
 Met loutere weldadigheid.
 Uw liefde heeft hunn' liefjeband gelloten,
 En in den Hof der Welvaart hen geleid.
 By elken stap langs die bebloem le wegen,
 Kwam hunnen geest' een geur van Hemelgoedheit tegen.

De

De lucht hier steeds getemperd, dag en nacht,
 Bevrucht met lust' en rust' en weelde,
 Vereerden hun een frische levenskracht
 En wat den bloei van hunnen welstand streelde.
 Geen Lente of Herfst berokkende hier leet.
 Hier viel geen Winter streng, geen Zomerzon te heet.

In dezen Hof beschouwden ze, opgetogen,
 De luisterryke aenvalligheën,
 Waer mede uw gunst en eeuwig alvermogen
 Natuur zoo mild en ryklyk wou bekleën.
 Hier kon hun oog zich naeuwelyks verzaden
 Aen al 't bekoorlyk schoon van Land- en Veldcieraden.

Hier zweefde hun bespiegeling in 't rond,
 Door Bloemen, Boomen, Planten, Dieren;
 Hier hoorden zy, by vroegen morgenstond,
 't Gevederd Koor den nachtren hoogtyd vieren,
 En zagen duin en berg door vee bedekt,
 Welks zachte wol 't livrei van hunnen handel strekt.

B 3

Hier

Hier schonkt Gy hun, ter woning', ruime zalen,
 Die, ryk voorzien van kunstbeleid,
 Met Vriendschaps en Gastvryheits namen pralen,
 Een' tytel, die, om de edelmoedigheid,
 Waer toe uw Geest dees' Twee heeft aengedreven,
 Door Vriend en Vreemdeling, voor lang, haer is gegeven.

Hier smaecten zy het heuchelykste zoet
 Van zoo veel heils en zegeningen
 Als zy van U, in ruimen overvloed',
 o Bron des goeds, in hunnen echt ontvingen.
 De Trouw, de Deugd en al haer zuivre zeën
 Beschonken hun om stryd met duizend zaligheën.

De lieve Vrede en 't ryke Vergenoegen
 Verzelden, door uw gunst, hun zy'.
 De gulle Vreugd kwam zich hier neffens voegen;
 Ook schikte zich de Vruchtbaerheit hier by;
 Die, door een trits van deugdelyke Loten,
 Hunn' Huwlyksstam en vreugd deed bloeien en vergrooten.

Voorts

Voorts zagen zy de zon van uw genad'
 Nog zegenryker glansen spreien,
 En de Oudste van hun Kroost, *Kornelia*,
 Door *Diderik*, naer 't Huwlyksouder leien;
 Ja door dien band, wien zuivre Liefde sloot,
 Den bloei van hunnen Stam, met Telg' uit Telg', vergroot.

Maer welk een stroom van dierbre zegeningen
 Is, in dees' Lust- en Vreugdehof,
 Door 't Koopgeluk, dees' braven Ehtelingen
 Ook toegevloed! wat schonkt Gy hun al stof
 Om uwen naem, op velerhande wyzen,
 Voor daeglyksch versch en steeds verdubblend heil te pryzen.

In deze streck', zoo schoon, zoo ryk van glans',
 Waer roem en voorspoed t'samen wonen,
 Kwam schitterende eer, met haren gloriekrans'
 Van Achtbaerheit, ook deze Twee bekroonen.
 Dus smaecten zy, in dit volzalig oord,
 Wat oor en oogen streelt, en hart en geest' bekoort.

Ja

Ja Gy, o God, wiens gunst wy zien vergrooten,
 Zoo lang 'r uw glorie slechts gehengt,
 Hebt al het zoet van deze Trouwgenooten,
 Door 't zeldzaam zout der duurzaamheit, besprengd.
 Dus mag dit Paer dees' hoogen dag beleven,
 Een vreugde, naeuwlyks een' uit duizenden gegeven.

Lof, eer en prys, o Oppermajesteit,
 Zy U voor dezen Huwlykszegen.
 Ei steun dees vreugd; dat uw liefdadigheit
 Myn' Vrienden steeds met hare gunst' bejegen';
 Tot Gy hen kroont op een doorluchter wys,
 En opvoert uit dit aerdsche in 't Hemelsch Paradys.

Waer ben ik? ... Welk een zoet vermogen
 Verrukt myn' geest? ... Uw vreugdestaet,
 o Twee, houd my gansch opgetogen.
 Myn' Zangeres kent pael noch maet
 In 't juichen, daer zy langs de paden
 Van Welvaerts Lusthof u ziet treën,
 Door versche roze- en Leliebladen;
 Terwyl een stoet van brave zeën,
 Die vrolyk om en om u zwieren,
 U 't zilvren Bruilofffeest helpt vieren.

o Maend,

o Maend, o zegenryke Dag,
 Wien Leiden nimmer zal vergeten,
 Dat, na vier maenden, in geklag
 En dollen hongersnood', gellaten,
 Zich van het wreede Spaensch geweld
 Welcer op uwe komst ontflagen,
 En weër in vryheit zag gesteld;
 o Blyde Maend, o Dag der dagen,
 Keert dikwyls weër, nooit lichtens moë,
 De Heilzon strale u ceuwig toe.

o *Herlaer*, dat van oude dagen
 Geheug'nis, en op 't braef geslacht
 Van meenig Heer uw' roem, moogt dragen,
 En 't hoofd, gehuld met nieuwe pracht',
 Thans vrolyk opbeurt, volg *Ameide*;
 Dat vry uw wederzydsche Jeugd
 Her groote Huwlyksheil verbreide
 Van uwen *Heer en Vrouw'*, wier deugd
 En zorg, in 't loffelyk regeren,
 Uw' roem en welvaert steeds vermeëren.

C

Wensch

Wensch langen voorspoed aen dit Paer ;
 Dar 's Hemels gunst hun Kroost bescheyne ;
 Dat *Arnout* ARNOU evenaer',
 En in *Jakoba* blink' CHRISDYNE.
 De Maestad en de Koopvaerdy
 Der geurige Levante paren
 Haer wenschen, op dit feestgety,
 Voor 't Hoofd van hare handelaren
 En zyne Gade, uit wier gellacht,
 Haer hoop een' dubblen steun verwacht.

Maer de Feestrei, die, vol leven,
 Met zyn trippelende treën,
 Vreugdekringen poogt te weven,
 Vlecht de handen reeds in een.
 Danst, o brave Jeugdelingen,
 Vry een' feestdans tot besluit.
 Roept, in 't zwiërende ommespringen,
 Met myn Zangster vrolyk uit:
 Wynmaend, die ons kunt verheugen,
 Schenk nog dikwyls, bly van zinn',

Door

Door uw liefelyke teugen,
 Ons den Vreugdebeker in.
 Doe de ruime wynkuip zwellen
 Van dees zegenryke Twee,
 Door de zoetste muskadellen,
 En bekroon, op onze beë,
 Na nog vyf en twintig jaren,
 Hen met gouden wyngertblaëren.

FRANS DE HAES.

Portret van Frans de Haes door Dionys van Nijmegen.
 Grisaille op koper. Hoog 11 cm. Breed 9 cm.
 Rijksmuseum Amsterdam

De Pontonniers in Ameide -Tienhoven en op drift

Paul Will

Het wordt hoog tijd het zogenoemde vergeetboek op te diepen. U weet wel, dat is het symbolische boek waarin de dingen beschreven staan, die de kans lopen niet meer herinnerd te worden. En wat vergeten wij veel, omdat de bedoeningen van alle dag met hun grote en kleine directe gebeurtenissen ons onafgebroken afleiden. En dat bijna vergetene ophalen, hebben we dit keer te danken aan de heer Klaas Mud (geb. 14 januari 1941) uit Drachten, een zoon van een pontonnier uit de Tweede Wereldoorlog. Deze is een enkel jaar terug een speurtocht begonnen naar de wederwaardigheden van zijn vader Geert Mud en diens dienstkameraad Leen Mudde uit Lekkerkerk. Beiden waren gedurende de mobilisatie als militair in Ameide-Tienhoven gelegerd en hebben in de meidagen van '40 met hun strijdmakkers eensklaps een verwarrende en levensgevaarlijke vaartocht moeten ondernemen.

Ongeveer 65 jaar nadien hebben zoon Klaas en zijn vrouw Hennie met hun plezierjacht, zwerfend over de Hollandse wateren, doelbewust Tienhoven en Ameide aangedaan. Wellicht, zo vertelde hij ons bij het bezoek glunderend dat in die eerstgenoemde plek zijn oer-sprong lag. En deze navraag heeft hem dermate geïnspireerd dat hij naarstig verder op zoek is gegaan naar de belevenissen van zijn ouders, met name van vader, in dat tijdsgewricht vol spanning en onzekerheid, waarover straks meer. Zo is zoonlief erin geslaagd via het 'Nederlands Instituut voor Militaire Historie' een afschrift te verkrijgen van het rapport dat hun lotgevallen gedurende de beruchte meidagen verslaat. Dit is opgesteld door de reservekapitein H. Zwaan. Hij was de bevelhebber, die in de mobilisatie t/m de demobilisatie de scepter heeft gezwaaid over de 3de Schipbrugafdeling, waarvan de legerplaats en basis Dordrecht was.

Vooroefeningen in 1936

Het oefenterrein bij
bij Papendrecht

In de begeleidende brief die we met dit rapport ontvingen, vertelt Klaas het een en ander over het ouderlijk gezin. Zowel vader als moeder zijn geboren en getogen in de stad Leeuwarden en Geert was schipper op het turfschip van diens vader. Dat was in de benauwende periode van de jaren '30 met hun vele sociale problemen, de tijd van crises en dreigend opkomend nationaal-socialisme en fascisme. Midden jaren '30 - om precies te zijn: april 1936 - is hij opgeroepen voor de vervulling van zijn dienstplicht en een half jaar later zwaaide hij af als korporaal.

Op bijgaande foto, op de dag van dit groot verlof staat het complete peloton, dat ook hier ter plekke heeft gebivakkeerd gedurende de mobilisatietijd. Klaas' ouders zijn in januari 1937 getrouwd en in datzelfde jaar werd hun eersteling, zoon Lammert, geboren.

De laatste foto voor het 'afzwaaien' in 1936. De man met de kepie is waarschijnlijk korporaal Geert Mud. Benthien kazerne Dordrecht.

Op dinsdag 29 augustus 1939- twee dagen voor Koninginnedag – begon de algehele mobilisatie en had vader Mud zich opnieuw inderhaast in de Dordtse Benthienkazerne te melden. Daarna is hij één of twee maanden later met het gehele konvooi logiesschepen en vaartreinen Lekwaarts gevaren om in Ameide-Tienhoven te belanden, waar de manschappen o.m. die schipbrug over de Lek hebben geslagen. Circa november kwam moeder Mud met haar inmiddels tweejarige Lammert naar Tienhoven om in een huisje achter de Lekdijk haar intrek te nemen. Er moeten zelfs meer gehuwde pontoniers zijn geweest die hun echtgenotes lieten overkomen. In het begeleidend schrijven is sprake van o.a. een familie Jonker uit Hattem. Wie weet, kunnen ouderen onder ons zich dit herinneren en ons dit melden? Die brief eindigt met de mededeling dat broertje Lammert dikwijls speelde in het veerhuis bij Marie Bouter en dat moe Mud vlak na de capitulatie met hulp van welgezinde Tienhovenaren langs Utrecht naar Leeuwarden terugreisde en dat vader begin juni volgde. Zo werd het gezinnetje herenigd.

Nu is dat vrijwel vergeten-zijn niet helemaal of slechts gedeeltelijk waar, want op mij als jochie van elf heeft de komst van die Dordtse militairen in de herfst en hun verblijf alhier best indruk gemaakt. Met bakbeesten van schepen lagen ze gemeerd tussen Ameide en Tienhoven. Daarop had een deel der manschappen hun bivak, terwijl een ander deel werd ondergebracht in het Verenigingsgebouw, dat nu 'De Hoven' heet, maar van die op-en-neertochten in de grimmige meidagen van '40 – waar-over straks meer – was me niets bekend.

Wel weten we van de pontonbrug die gelegd is - 1 of 2 keer - op de plek waar destijds de heen-en-weerpoint van Janus van den Berg dienst deed. Die brug oefeningen moeten een soort vooroefening

geweest zijn om waar dan ook snelle troepenverplaatsingen te kunnen realiseren. Verder herinner ik me dat er een militair tehuis was ingericht op de bovenverdieping van het Waardhuis op de Voorstraat en dat we daar met vader Will onze sjoelbak in bruikleen hebben bezorgd. Ook weet ik nog dat de manschappen dikwijls uit schippersfamilies stamden en dat onder hen één Termeienaar was, namelijk varensgezel Alewijn Bogaard en dat Nees Westerhout zijn eerste baas was. Mij staat nog bij dat deze Alewijn z'n kwartiermuts steevast ietwat nonchalant op zijn hoofd droeg.

Deze vlakbijste soldaat was van huis uit geen schipper, maar een zoon van melkboer Herber, in de volksmond Hap Bogert, in dienst van de notabele agrariër Bart Streefkerk. En van mijn latere directeur van de Kweekschool in Dordrecht vernam ik begin jaren '60 dat hij - destijds als dienstplichtig sergeant in Ameide gelegerd - had ervaren hoe de jongere lichte militairen graag m.n. de bakkerswinkel van Van Delsen aanded. Dit om kanjers van bolussen te kopen: van die 'lekkere drollen' noemden de Zeeuwen onder hen ze, en mede omdat deze bakker van die mooie dochters als helpsters had.

Brug die als oefening was gelegd bij het Tienhovense veer. De kinderen op de foto zijn: Adrie van den Berg met muts op en Hans van Straten op de knie.

Laat ons nu schielijk afstappen van de eigen herinneringen om verdere gegevens naar voren te halen uit het precieze rapport aangaande de lotgevallen van deze groep pontonniers tijdens de roerige meidagen van '40. De opsteller van dit gevechtsverslag is als al vermeld kapitein Zwaans. Deze heeft kennelijk in opdracht van zijn bovenbaas het getypte stuk achteraf geleverd. Het is vanuit zijn 'journaal' nauwgezet opgetekend met vermelding van uur en feit, soms met dienstafkortingen die af en toe voor een niet-inge-wijde abracadabra blijven. Niet bijv. wordt genoemd de datum waarop de totale karavaan Betuwewaarts trok. Was dat vlak voordat de oorlog uitbrak en welke vaarroute nam men? Ging het heen ook door het Zederikkanaal of via het Amsterdam-Rijn kanaal?

Het stuk begint in feite met de 10de mei. Op die dag is er een telefonische opdracht ontvangen van de C-S-B-T (= Commandant der Schipbrugtreinen) tot het slaan van zo'n schipbrug op het op 9 mei verkende punt tussen de loswal te Zonnewijnen en het daartegenover aan de linkeroever gelegen punt. Daarvandaan was door een P.A.-afdeling een toegangsweg, bedekt met rietmatten, gemaakt naar de Waaldijk bij Dreumel. De dienstdoende veerdienst van de genoemde P.A.-afdeling zou dan naar elders verplaatst worden.

Om 's morgens half elf is de schipbrug gereed gekomen voor overtocht en werd deze in gebruik genomen. Deze bleef dienst doen tot ongeveer half twee van de volgende dag. Wel zijn er ondertussen luchtaanvallen op de brug geweest, waar bij een dezer beschietingen door een laag overkomende jager een bespanning op hol sloeg en één paard in een der aakjes van de brug terecht kwam. Genoemde aanvallen hadden overigens geen succes en geen pontonnier raakte gewond.

Om 14.30 uur kwam het bericht van de C-S-B-T om de brug af te breken en de vaartrein boven Gorinchem te verspreiden. Daarop volgen de vertrektijden; elk half uur start er één, intussen ook de logiesschepen en circa 20.30 uur is de afbraak van de brug geklaard en gaat de laatste vaartrein stroomafwaarts. Geen schipbrugmaterieel wordt achtergelaten, alleen de rietmattenbedekking van de toegangsweg aan de linkeroever bleef er, maar die werd wel in brand gestoken.

Onderweg werden ter hoogte van Herwijnen de vaartreinen en logiesschepen vanaf de rechteroever met mitrailleurvuur en P.A.G. (= Pantser Afweer Geschut) van 4,7 cm beschoten. Waren dat soms toch Nederlandse schutters die abusievelijk meenden met Duitse schepen van doen te hebben? Terwijl de overige vaartreinen bleven doorvaren om Gorinchem te halen, is er één vaartrein achtergebleven, eveneens gingen de logiesschepen voor anker. Er waren twee gewonden: ene sergeant Willeboordse licht en matroos C.A. van der Linden van de sleepboot 'Essai' zwaarder; deze had twee scherven in zijn borst gekregen.

Links: Alewijn Bogaard

Op de Gorkumse Wallen, wachtende op de demobilisatie, krijgen onze pontoniers alsnog onverwacht bezoek van oude bekenden uit Termei: Jannigje Molenaar, Lena Brouwer en wie is die kleine?

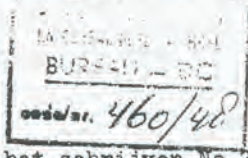

De volgende dag, 12 mei om ca. 12.00 uur, was alles weer verenigd bij Gorinchem, uitgezonderd de ernstig beschadigde 'Essai', die in Herwijnen's haventje achterbleef. In de loop van diezelfde morgen was de order binnengekomen de vakken der vaartreinen door scheef te drukken te versmallen, zodat ze door de 12 meter brede sluis van de Gorkumse vluchthaven geschut zouden kunnen worden. Onder-tussen volgde om ongeveer 17 uur een nieuwe opdracht: namelijk om door samenwerking van de vier schipbrugafdelingen een brug gereed te maken voor de Waal, vermoedelijk bij Herwijnen om terug-trekkende troepen uit het Brabantse een uitweg te bieden. In alle vroegte op 13 mei werd een aanvang gemaakt met de uitvoering ervan, maar telkens verstoorden vijandelijke vliegtuigaanvallen de werk-zaamheden. En toen zelfs een bommenwerper een dertiental bommen afwierp nabij de werkploegen, verzocht de kapitein dringend om bescherming door luchtafweergeschut. Hoewel dit was toegezegd, bleek het niet meer nodig, daar om 3.00 uur n.m. een nieuw bevel dit doorkruiste, namelijk opnieuw de vakken versmallen en zo snel mogelijk schutten om via het Zederikkanaal Meerkerk te bereiken, alwaar wederom contact moest worden opgenomen voor nadere orders. De dag erop, 14 mei dus, kreeg men 's morgens 5 uur telefonisch de opdracht de nog voor de sluis liggende logiesschepen onmiddellijk te schutten en met de reeds de sluis gepasseerde logiesschepen en vaartreinen zo spoedig mogelijk naar Meerkerk te varen. De rest der vaartreinen die nog in de vluchthaven of op de Merwede lagen, moesten vernietigd worden. In Meerkerk aangekomen nam kapitein Zwaan contact op met majoor Vercouterer. Deze deelde mee dat ze moesten doorvaren naar Vianen om zich op de Lek tussen Lexmond en Ameide te verspreiden. Om 18.00 uur vernam de kapitein, nog altijd kantonnementscommandant van Ameide, dat vanaf 16.00 uur de wapenen waren neergelegd. Om dit bericht bevestigd te krijgen belde hij naar de Chef Stafgroep Merwede, die dit bevestigde.

Vanaf 15 mei heeft de afdeling zich allereerst beziggehouden met het inleveren van wapens, munitie en schipbrugdelen. Het eerstgenoemde materiaal werd in Vianen afgegeven, terwijl het drijvende materieel naar Gorkum werd gebracht, waar op de punt van de vluchthaven een soort vergaarbak was gecreëerd. En daarna was het wachten op en smachten naar de dag dat het verlossende bericht zou komen dat de mannen huiswaarts mochten keren. Dat gebeurde op 6 juni, echter alleen degenen die over een verklaring beschikten dat je bij je vroegere werkgever weer terecht kon of je als zelfstandige kon vestigen, de overigen bleven helaas nog tot nader order achter en zouden bij het wederopbouwwerk ingeschakeld worden.

Als reeds bovenvermeld behoorde Geert Mud tot de eerste categorie en vertrok hij op genoemde datum naar zijn land van herkomst en wel Friesland's hoofdstad Leeuwarden.

Dit nog ten besluite: hebben oudere lezers onder ons nog nadere gegevens, dat zij dit melden om dit brokje deels lokale geschiedenis te completeren en vast te leggen. Dat betekent winst en kunnen vraagtekens nog omgebogen worden tot uitroptekens. We wachten af!

<u>AFDSCHRIFT.</u>	
<p>COMMANDANT 3e Schipbrugafdeeling.</p> <p>No.24.</p> <p>Onderwerp: Krijgsgeschiedenis.</p>	<p style="text-align: right;">Gorinchem, 6 Juni 1940.</p> <div style="text-align: center;"> </div>
<p>In antwoord op het schrijven No.2817 S.P. dd. 29 Mei 1940 van den D.E.V. diene het volgende:</p>	
<p>10 Mei</p>	<p>0.00 uur telefonische opdracht ontvangen van C.-S.-B.T. tot het slaan van een schipbrug op het op 9 Mei verken- de punt tusschen de loswal te Zonnewijnen en het daar- tegenover aan de Linker oever gelegen punt, vanwaar door een P.A.-afdeeling een toegangsweg, bedekt met rietmat- ten, was gemaakt naar den Waaldijk bij Dreumel. De reeds ingerichte veerdienst van de genoemde P.A.-afdeeling zou naar elders verplaatst worden.</p> <p>10.30 uur: De schipbrug gereed voor overtocht en in ge- bruik genomen.</p>
<p>11 Mei</p>	<p>De schipbrug is in gebruik gebleven voor overtocht tot ca. 13.30 uur.</p> <p>Tusschen 9.00 uur en 11.00 uur vliegeraanvallen op de brug, waar bij één dezer aanvallen door een laagvliegen- de jager een bespanning op hol sloeg en één paard hiervan in één der aakjes van de brug terecht kwam. Genoemde aan- vallen hadden overigens geen succes en niemand werd ge- wond.</p> <p>Ca. 14.30 uur werd opdracht van C.S.B.T. ontvangen tot af- breken van de brug en de vaartrein boven Gorinchem te ver- spreiden.</p> <p>Ca. 17.00 uur vertrok de eerste vaartrein Ca. 17.30 uur vertrok de tweede vaartrein Ca. 18.00 uur vertrok de derde vaartrein Ca. 18.30 uur vertrokken de logiesschepen Ca. 19.00 uur vertrok de vierde vaartrein Ca. 20.30 uur was de brug afgebroken en vertrok de laatste vaartrein, direct gevolgd door de oeverschepen.</p> <p>Al het schipbrugmaterieel werd medegenomen, alleen de riet- mattenbedekking van de toegangsweg aan de Linkeroever bleef achter, deze matten werden echter in brand gestoken.</p> <p>Ter Hoogte van Herwijnen werden de vaartreinen en logies- schepen vanaf de Rechteroever met mitrailleurvuur en P.A.G. van 4.7 cm. beschoten.</p> <p>Terwijl de andere vaartreinen door bleven varen en Gorin- chem bereikten is één vaartrein opgedraaid en voor anker gegaan, terwijl de logiesschepen eveneens stil zijn gaan liggen.</p>
<p>Aan den Commandant Schipbruggentrein.</p>	<p style="text-align: right;">12 Mei.</p> <p style="text-align: center;"><u>G O R I N C H E M.</u></p>

Historische plaatjes met een praatje

Krijn van der Ham

Wij hebben nu zeven jaar nauwelijks winters gehad en zeker de jeugd weet niet meer wat winters zijn, daarom een winterse fotoserie.

De twee lieve meisjes op de foto zijn:

- links

Metje van der Ham-Vroon

- rechts

Marie Middelkoop-Weeda

Gemaakt op de Zederik in 1932, waar ijsclub Hollandia een ijsbaan creëerde. Beiden dragen zichtbaar het bewijs van lidmaatschap.

Bij de foto rechts:

De ijsbaan werd later op de wiel bij Sluis achter de boerderij van de familie Jongkind gemaakt.

Op de achtergrond zie je het pad en erf van de boerderij, die officieel toegang biedt voor de ijsbaan.

Afgebeeld op de foto: Bertus Jongkind in 1946.

Foto met uitzicht naar de polder in 1965.

Op de voorgrond Adrie Jongkind-de Kruijk. Zo te zien was het een privé-ijsbaan.

En een foto van winter 1954/1955. De boot kwam vast te zitten tussen Ameide en Sluis. Vele Ameidenaren hadden de drang om het schip van dichtbij te bekijken. Voor de veiligheid en stabiliteit werd er een stok meegenomen.

Mooie winterse plaatjes, mogelijk dat we het nog eens mee maken. Er zijn niet veel winterse plaatjes van Ameide, wie heeft er mooie oude winterplaatjes in zijn album om de volgende keer in het blad te plaatsen?

Hoe de geschiedenis zich herhaalde bij het geslacht Den Jongen, De Jonge of de Jongh (Nieuwpoort/Ameide).

E.M. de Bruijn-Ter Denge, Dr. J.H. de Bruijn.

„Dat ik, bij ongetrouwde vrouwspersonen in barensood geroepen zijnde, haar zal afvragen wie de vader van de vrugt is, zonder den eed daarop af te vorderen, en dat ik na de verlossing van het declaratoir kennis zal geven aan den heer balliuw ofte heeren burgemeesteren”. Aldus een zinsnede uit de eed die de vroedvrouw te Schoonhoven in de 18de eeuw moest afleggen¹. Deze plicht rustte ook op de schouders van *Aeffken Joosten*, vroedvrouw van het aan de overzijde van de Lek gelegen stadje Nieuwpoort. Zij liet zich door maar liefst vier vrouwen vergezellen, toen zij op 7 december 1634 voor schepenen compareerde „omme getuygenisse der waerheyt te geven ten versoecke van *Crijtgen Hendricx*, suster van *Grietgen Hendricx*. Ende daertoe behoorlijk ondervraecht sijnde, tuychden ende verclaerden alsdat zij getuygen op gisterenavont, den VI^{en} deser maent decembris, gehaelt ende dienvolgende gegaen zijn ten huuse van *Willem Adriaensen Kievit*, burger deser stede, alwaer ten huuse was de voorschreve *Grietgen Hendricx*, dewelcke den arbeyt off barentsnoot aenquam ende jegens haer getuygen in haeren grooten noot overluyt seyde dat zij *Grietgen* swanger was bij *Pieter Pietersen*”, oudste der vier kinderen van *Pieter Pietersen den Jongen* en *Annichgen Henricks de Bruijn*².

De kraamvrouw blijkt zeer mededeelzaam ten aanzien van de gebeurtenissen die tot haar situatie hebben geleid en verhaalt omstandig hoe „denselven *Pieter Pietersen* ontrent een maent voor Paessen lestleden³ ten huuse van *Steven Jansen* binnen dese stede (alwaer zij *Grietgen Hendricx* dier tijt woonde) is gecomen ende zij *Grietgen*, hebbende wtgeweest ende in huys commende, heeft denselven *Pieter Pietersen* aldaer ten huuse gevonden, sittende bij *Anneken*, de huysvrouw van den voorschreven *Steven Jansen*, bij 't vuer. Ende een wijle in huys geweest zijnde, is de voorschreve *Anneken* nae beth gegaen ende den voornoemde *Pieter Pietersen* opstaende ende maeckende de manier van nae huys te gaen, heeft hij de deur op- ende toegedaen, meynende zij *Grietgen Hendricx* dat hij nae huys gegaen was. Ende alleene noch een weynich tijts bij 't vuer geseten hebbende ende hebbende 't selve gereeckent, is zij *Grietgen* opgestaen om de deur te sluyten. Ende daerontrent commende, heeft zij *Grietgen* over den voorschreven *Pieter Pietersen*, dewelcke (sonder haer weten) op de vloer lach, gevallen. Tastende hij *Pieter Pietersen* haer datelijck oneerlijck aen, poogende zijn wille met haer te doen, vallende haer op 't lijff ende houdende zijn mont over haer mont ende haer alsoo belettende om te cunnen roepen, doende alsoo veel fortse ende geweld om haer te overweldigen. Ende zij *Grietgen Hendricx*, doende haer wtterste dewoir om den voorschreven *Pieter Pietersen* aff te weeren, ende alsoo woelende ende worstelende van ontrent halff thien uren tot over één ure in den nacht, zulcx dat zij beyde dapper besweet ende vermoet waeren ende zij *Grietgen* (doordien den voorschreven *Pieter Pietersen* haer mont soo toestopten) genochsaem in onmacht sijnde, heeft entelijck den voorschreven *Pieter Pietersen* met haer zijn wille gedaen ende vleyselijck geconverseert, ende 't selve gedaen hebbende, is hij wechgegaen”.

Uit de vermelde data blijkt dat de conceptie toen moet hebben plaatsgevonden. Het relaas van het tweede bedrijf, dat ongeveer acht weken later speelde en voor *Pieter* minder succesvol verliep, is daarom slechts een pikante bijkomstigheid.

„Dat daarna op de Pincxsteren lestleden, zijnde zij *Grietgen Hendricx* alleene in 't voorschreve huys ende te bedde leggende, is den voornoemde *Pieter Pietersen* in huys gecomen terwijl zij

¹ Rijksarchief Utrecht. Archief Huize Jaarsveld, inv. no. 1060.

² Algemeen Rijksarchief. Rechterlijke Archieven Ameide, inv. no. 34.

³ Pasen viel in 1634 op 6 april: H. Grotefend. Taschenbuch der Zeitrechnung des Deutschen Mittelalters und der Neuzeit, blz. 138 en 219. Hannover 1971.

Grietgen Hendricx lach en sliep, hebbende een venster opgebroocken, zoo zij daerna bevont, ende heeft zij *Grietgen Hendricx*, doordien denselven *Pieter* haer oneerlijck aentasten, wacker gewoorden ende bevonden dat den voorschreven *Pieter Pietersen* naect bij haer in 't bedde lach, soeckende met haer zijn wille wederomme te doen, heeft zij *Grietgen Hendricx* hem *Pieter Pietersen* zoo geweldich geschopt met een voet, dat hij daerop seyde: „Zout ghij mijn soo schoppen *Grietgen*, gij sout mijn bederven”. Zulcx dat den voorschreven *Pieter Pietersen* alsdan zijn wille met haer niet en dede”.

Om haar betoog kracht bij te zetten voegde de kraamvrouw hieraan toe “dat zij gebonden most blijven zoo den voorschreven *Pieter Pietersen* de vader niet en was, seggende dat zij het oordeel Gots daerop wilde verwachten ende dat se niemants anders haer leven hadt bekent als den voorschreven *Pieter Pietersen*, 't selve tot verscheyden maelen verhaelende, zulcx dat zij entelijck daerop is verlost van een jonge dochter”⁴.

Het trieste lot, dat *Grietgen* „deselve haere verclaringe met haer doot heeft geconfirmieert”, vernemen wij uit een ander processtuk van deze rechtszaak, die ruim een jaar zou duren. Getuigen verklaarden te hebben gehoord „dat denselven *Pieter* ontkende van haer *Grietgen* met geweld onteert te hebben off diergelijcke, maer dat hij wel bekende dat hij met deselve te doen hadde gehad, dan dat hij van 't kint van deselve *Grietgen Hendricx* alleene de vader niet en was” maar toegaf „dat hij bij nacht tot *Steven Jansen* een venster opgebroocken hadde ende dat hij bij de voorschreve *Grietgen Hendricx* gecomen was ende deselve *Grietgen* hem dan zoo schopten dat hij daer qualijck van gingh”⁵.

Pieter nam het zekere voor het onzekere en reageerde niet op een viertal dagvaardingen om voor het schepengerecht te verschijnen. Bij vonnis van 15 februari 1636 werd hij bij verstek veroordeeld tot levenslange verbanning uit de jurisdictie van het gerecht van Nieuwpoort, „sonder daerinne wederomme te mogen comen, op peyne van aen den lijve gestraft te worden” en verbeurdverklaring van zijn goederen, „nu hebbende off te vercrijgen, zoo tot behoef van beyde de Hooch- ende Welgeboren Heeren deser stede alsmede tot alimentatie ende opvoedinge van 't kind bij hem gecontumacheerde bij voorschreve *Grietgen Hendricx* verweckt”⁶.

Pieter week uit naar Ameide en huwde later met *Anneken Balthus*, bij wie hij drie kinderen verwekte⁷, bewijzende dat hij op Pinksteren 1634 niet werd bedorven. Anders was het volgende verhaal ongeschreven gebleven.

In het doopboek van Ameide-Tienhoven vinden wij op 17 februari 1684 de volgende aantekening:

„*Annetie, Pieter* ende *Stofeltie*, onegte kinderen.
Moeder: *Marritie Cornelis*, die deselve in 't baren heeft opgeswooren aen *Pieter Pietersen de Jonge*.
T: *Oijtie Pieters*'.

Deze *Pieter Pietersen de Jonge* was de kleinzoon van de hoofdpersoon uit het vorige verhaal, zoals blijkt uit bijgaande stamreeks. Is het ter wereld komen van een drieling reeds een bijzonderheid (1 op 6400 geboorten), nog uitzonderlijker is, zeker in die tijd, dat de op 7 februari geboren kinderen op 1 maart allen nog in leven waren, daar een drieling doorgaans veel te vroeg

⁴ Algemeen Rijksarchief. Rechtelijke Archieven Nieuwpoort, inv. no. 91.

⁵ Algemeen Rijksarchief. Rechtelijke Archieven Nieuwpoort, inv. no. 6.

⁶ Algemeen Rijksarchief. Rechtelijke Archieven Nieuwpoort, inv. no. 2, fo.114.

⁷ Algemeen Rijksarchief. Rechtelijke Archieven Ameide, inv. no. 36, fo 15v-16r.

wordt geboren⁸. Genoemde data zijn ontleend aan de akte waarbij de alimentatie van de kinderen werd geregeld⁹. Omdat de nieuwbakken vader nog minderjarig was, werd de overeenkomst met de jonge moeder ten overstaan van schout en schepenen van Ameide in eerste instantie gesloten door diens vader, *Pieter Pietersen de Jongh* den ouden.

„Ende sij comparanten verclaerden t'samen geaccordeert ende overcomen te wesen dat hij *Pieter Pietersen*, twee(de) comparant, aenstonts naer hem sal nemen, opvouden ofte alimenteeren ende onderhouden van alles, soowel in sieckten als gesontheit, het voornoemde soontyen, genaemt *Pieter*, ende sal het eene dochtertjen, genaemt *Annegen*, mede voor de gerechte helft moeten opvouden, onderhouden ende versorgen van alles dat tot desselffs opvoedinge ofte onderhoud van noode mocht wesen.

Ende sal de wederhelft van het kint, genaemt *Annegen*, ende het kint, genaemt *Stoffeltijen*, in 't geheel sijn en blijven tot laste van de voornoemde *Marrigen Cornelis*, eerste comparante. Voor welke opvoedinge ende onderhoudinge van ider de sijne hierboven genoemt sij den anderen costeloos beloven te sullen indemneeren, onder expres bespreck dat off eenige van de voorsseyde kinderen mochte comen te overlijden, dat dat comen sal tot voordeel van degeene die het overleden kint belooft hadde te onderhouden, sonder dat sij ofte hij tot onderhoud van de levendige ietwes meerder tot ontlastinge van den anderen gehouden sullen wesen te contribuweeren”.

Uiteraard werd ook de jonge vader bij de overeenkomst betrokken. „Gelijck mede compareerden *Pieter Pietersen de Jongh* den jongen ende verclaerden het voorstaende accoord, bij sijn vader gemaect, in allen sijnen deelen te approbeeren, belovende sijnen vader tot onderhoud van de voorschreven aengenomen kinderen te sullen assisteeren ende bij overlijden van sijn vader het onderhoud bij sijn vader belooft te sullen doen”.

Om de nakoming van de overeenkomst af te dwingen, tenslotte de bepaling „dat off sij eerste comparante het kint, genaemt *Annegen*, dat sij gemeen moeten onderhouden, wilde opvouden ofte onderhouden, dat alsdan de laetste comparanten het hougelt tot behoorelijke prijs voor de helft aen haer alle acht dagen sullen betalen ende daarvan in gebreke blijvende, sal sij hetselve kint aen de laeste comparanten mogen thuysbrengen, die 't selve in dien gevalle sullen moeten opvouden ende onderhouden”.

Al met al een rechterlijke beslissing, Koning Salomo waardig! Ten aanzien van de kosten van dit accoord werd overeengekomen „dat partijen ider daarvan de helft sullen moeten lasten”.

Ook de bepaling dat zij elkaar ontslaan van rechten die zij „wt crachten van trouwbeloften ofte andersints in eeniger manieren soude connen ofte mogen pretenderen” karakteriseert de hier beschreven geboorte als een wel zeer bijzonder gevolg van een gewone menselijke vergissing, waartegen het bruto gebeuren in 1634 schril afsteekt.

De held uit ons tweede verhaal huwde 10 februari 1687 met *Neeltjen Leenderts*, uit welk huwelijk acht kinderen werden geboren. Zijn natuurlijke zoon, *Pieter*, huwde te Ameide-Tienhoven op 3 april 1707 met *Maria Jans van Alom*.

Wat er van Annetie is geworden, is ons niet bekend. *Stoffeltie* zette de familietraditie op vrouwelijke wijze voort door op bijna 32-jarige leeftijd te Nieuwpoort als ongehuwde moeder het leven te schenken aan een dochter. Zij wendde zich tot het schepengerecht aldaar en verklaarde dat de vader, *Leendert Foppen*, „een geruimen tijd bij haar eischeresse hebbende verkeert in 't point van vrijasie, totdat eindelijk het daartoe gekomen is om met alkanderen te trouwen, hebbende ten dien einde reciproche iteratief en onveranderlijk belooft 't selve te zullen doen.

Dat dienvolgende hij gedaagden de eischeresse heeft weten te seduceren tot vleeschelijke conversatie, welke hij gedaagden diversche maale met haar eischeresse op doorgaande trouwbelofte heeft gehouden, daardoor sij ook van hem bevrugt is geworden en op den 18^e december 1715 in de craam bevallen of gekomen van een dogter.

⁸ Vriendelijke mededeling van H.M. Kuypers.

⁹ Algemeen Rijksarchief. Rechtelijke Archieven Ameide, inv. no. 49, fo 154r-155r.

Concludeerende dienvolgende dat den gedaagden gecondemneert zal werden de eischeresse in facie ecclesiae of anders wettelijk te trouwen en bijaldien dese conclusie niet souden connen volgen, dat hij gedaagden in sulken gevallen zal werden gecondemneert voor defloratie aan haar persoon begaan te betalen vijf hondert gulden mitsgaders voor de kraamkosten sesendartig gulden en wijders voor 't onderhouden van 't kint wekelijx twee gulden tien stuivers of sooveel meer of min als de heeren schepenen bevinden zullen te behooren". *Leendert Foppen*, een zeeman uit Delft, reageerde niet op de dagvaardingen om voor het gerecht van Nieuwpoort te verschijnen. Hij bleek met de noorderzon naar Groenland te zijn vertrokken¹⁰.

Tenslotte volgt hier een overzicht van vier generaties:

- I. *Pieter Pietersen*, wonende te Nieuwpoort, in 1641 bijgenaamd „den ouden monnick”¹¹, † tussen 12 mei en 23 november 1644^{12 13}, trouwt *Annichgen Henricks de Bruijn*, † kort vóór 5 januari 1655⁷, uit welk huwelijk vier kinderen werden geboren², te weten *Willem*, *Abraham*, *Oeghken* en:
- II. *Pieter Pietersen*, in 1635 bijgenaamd „munnick”⁵ † vóór 18 januari 1654¹⁴, verwekte in 1634 bij *Grietgen Hendricx* een natuurlijke dochter en huwde later met *Anneken Balthus*, uit welk huwelijk drie kinderen werden geboren⁷, te weten *Jan*, *Marijcken* en:
- III. *Pieter Pietersen*, in 1684 bijgenaamd „den ouden”⁹, † te Ameide 6 maart 1704¹⁵, trouwt Ameide-Tienhoven 27 september 1663 met *Niesje Daniëls de Koninck*, uit welk huwelijk aldaar vier kinderen werden geboren, te weten *Daniëll* (gedoopt 19 november 1665), *Geertje* (gedoopt 14 maart 1669), *Geertjen* (gedoopt 1 maart 1671) en:
- IV. *Pieter Pietersen*, gedoopt Ameide-Tienhoven 9 juli 1664 (getuige: Anneke Balthus), begraven aldaar in 1715, in 1648 bijgenaamd „de jongen”⁹, verwekte in dat jaar bij *Marrigen Cornelis* een drieling en trouwt Ameide-Tienhoven 10 februari 1687 met *Neeltjen Leenderts*, uit welk huwelijk aldaar acht kinderen werden geboren, te weten *Daniël* (gedoopt 22 mei 1687), *Daniël* (gedoopt 28 oktober 1688), *Leendert* (gedoopt 11 december 1690), *Jan* (gedoopt 2 april 1693), *Jan* (gedoopt 17 mei 1694), een niet bij name bekend kind (gedoopt 28 juni 1696), *Maike* (gedoopt 18 december 1698) en *Maria* (gedoopt 4 september 1701).

Dit artikel is eerder gepubliceerd en overgenomen uit *De Nederlandsche Leeuw* (september 1980), het *Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde*.

Van ons lid Ton de Jong uit Den Haag kregen we dit artikel toegezonden. Hij is bezig met een genealogisch onderzoek naar de familie De Jong(h).

In het op 31 december 1934 in Avenel, New Jersey (Amerika) uitgegeven boek: *De Jongh and Allied Families* (waarvan onze vereniging een exemplaar bezit), wordt de familie De Jongh ook beschreven. De in dit boek oudst bekende De Jong is geboren circa 1200.

De vroeger in Tienhoven woonachtige familie De Jongh komt voor in dit boek, evenals in de genealogische studies van de heer Ton de Jong.

¹⁰ Algemeen Rijksarchief. Rechtelijke Archieven Nieuwpoort, inv. no. 37.

¹¹ Algemeen Rijksarchief. Rechtelijke Archieven Ameide, inv. no. 34, fo 217v-219r.

¹² Algemeen Rijksarchief. Rechtelijke Archieven Ameide, inv. no. 34, fo 270r-270v.

¹³ Algemeen Rijksarchief. Rechtelijke Archieven Ameide, inv. no. 35, fo 1r-1v.

¹⁴ Algemeen Rijksarchief. Rechtelijke Archieven Ameide, inv. no. 1, fo 227v.

¹⁵ Algemeen Rijksarchief. Rechtelijke Archieven Ameide, inv. no. 30, fo 43r.

Portret van Johan Wolfert van Brederode (1599-1655). Geschilderd door Jan van Rossum 1653/1654.
Schloss Braunfels, Duitsland.